

Gebed met volle aflaat

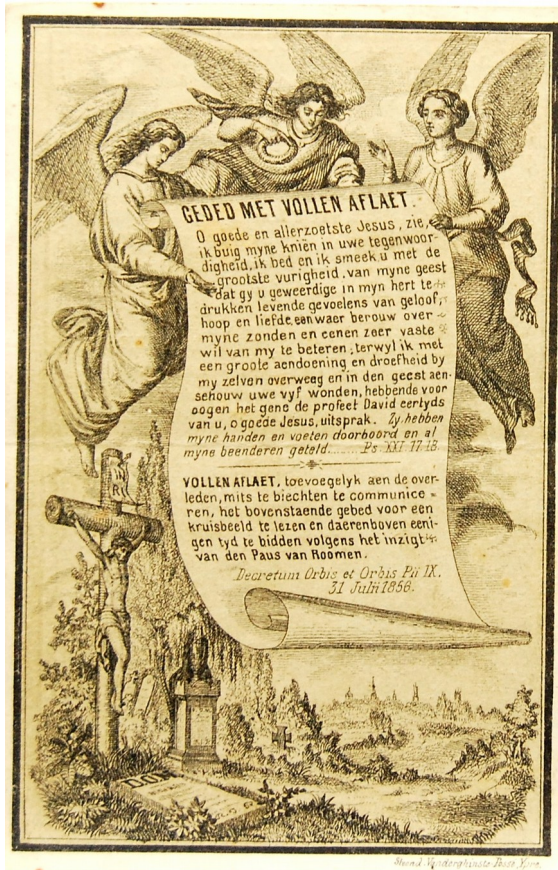
Bidprentjes II

Henri Vandenberghe

Inleiding

In het concilie van Trente, 25ste zitting december 1563, werd de leer van de aflaten¹ o.a. toepasbaar op de zielen van het vagevuur, als geloofspunt gedefinieerd. Paulus VI heeft in zijn Constitutie *Indulgentiarum doctrina* van 1 jan 1967 diezelfde leer nog eens herhaald. Het bijbels fundament zoekt men in de tekst van Makkabeeën 12: 38-45².

- 1 De aflaten waren in eerste instantie verleend als vermindering van de boetewerken, die een biechteling moest verrichten (Concilie van Ancyra en Nicea in 314 en 325). Die vermindering gebeurde door bemiddeling van de martelaren, die hun eigen lijden als plaatsvervangend aanboden. Toen in de middeleeuwen nauwkeurige straffen werden bepaald, bijv. 7 jaren boete voor overspel, zag men dat de strafmaat de levensduur kon overschrijden. Men zocht een uitweg. Giften aan kloosters, of bedevaarten naar het Heilig Land, werden geestelijk verzilverd. In de 11de eeuw werden de boetewerken in gemakkelijker handelingen omgezet: Biechten, communiceren, een gebed voor de intenties van de paus konden die boetewerken vervangen. De leer over de aflaten maakt met Trente duidelijk onderscheid tussen de *reatus culpae* (schuld) die materie is voor de biecht, en de *reatus poenae* (straf) die valt onder de boetewerken. De aflaten verminderen dan ook de *zondestraffen*, die overblijven na de biecht (Conc. van Trente, Denziger 904, 840).
- 2 2 Makk. 12:41-45 *Allen prezen daarom de Heer, de rechtvaardige rechter die aan het licht brengt wat verborgen is, 42 en hieven een smeekgebed aan waarin ze vroegen of deze zonde volledig mocht worden uitgewist. De edele Judas waarschuwde het volk om, nu men met eigen ogen had gezien wat de gesneuvelden zich met hun vergrijp op de hals gehaald hadden, zich niet ook aan zonden schuldig te maken. 43 Hij hield een inzameling onder al zijn mannen en stuurde de opbrengst, ongeveer tweeduizend zilveren drachmen, naar Jeruzalem om een zoenoffer te laten brengen. Deze goede en nobele daad verrichtte hij met het oog op de opstanding; 44 als hij niet verwacht had*

Er bestaan gedeeltelijke aflaten, die een duur aanduiden, 7 jaar, en zeven quadragen³, 300 dagen, enz.

Er bestaat eveneens een volle aflaat voor de zielen van het vagevuur. Hiervoor moet je het klassieke gebed *O goed en allerzoetste Jezus...*, onder bepaalde voorwaarden, bidden⁴. We noemen het ook het gebed voor de Vijf H. Wonden⁵. Het gebed werd geknield gebeden voor een kruis om de Heilige Wonden te vereren. Vooraf moest je gebiecht en gecommuniceerd hebben. Om effect te hebben moest je voor de intenties van de Paus⁶ bidden. Deze voorwaarden werden herzien door Benedictus XIV, Pius VII, Leo XII, Gregorius XVI, Pius IX en Pius XI anno 1934. Deze gegevens vindt je op vele oude bidprentjes.

Op deze afbeelding staat op het zerk D. O. M. wat betekent Deo Optimo Maximo = aan God, de Beste, de

Allerhoogste.

Onder Clemens VIII (1592-1605) is de eerste keer over die volle aflaat gesproken. De gelovige neemt aan dat de afgestorvene, die nog wat uit te

dat de gesneuvelden uit de dood zouden opstaan, zou het immers zinloos en dwaas zijn geweest om voor hen te bidden. 45 In het besef dat voor wie als vroom mens sterft een prachtige beloning in het verschiet ligt – inderdaad een heilige en godvruchtige gedachte –, bracht hij ten behoeve van de doden dit zoenoffer, opdat ze van hun zonde zouden worden vrijgesproken. Makkabeen is een apocrief boek dat de protestanten (sensu strictu) niet aanvaarden als tot de bijbel behorend.

- 3 Quadragenen = veertig dagen. Afgeleid van het Latijnse woord *quadraginta*. De vastentijd is veertig dagen. De meeste *quadragenen* zijn nu afgeschaft. (codex 1950)
- 4 *En bone et dulcissimo Jesu.* is de Latijnse tekst van het gebed. Aanvankelijk toepasbaar op de gelovige zielen of de biddende, of één ziel uit het vagevuur. Later, 19.09.1825, met Paus Leo XII op de eerste twee alleen. In de aflaten-codex van 1937 staat het onder het nummer 171.
- 5 Er is omtrent die wonden ook een moeilijkheid. Jezus werd gewond door de lans in het hart, maar werd dan ook door 3, of 4 nagels in handen en voeten vastgespijkerd. De meest verspreide afbeeldingen slaan de voeten over mekaar. De alternatieve afbeeldingen zetten de voeten naast mekaar. (Het zg. 'Maniërisme', het zg. *Janseniuskruis* zet de voeten over mekaar). Wanneer we de afbeeldingen met de voeten naast mekaar als authentiek nemen dan komen we op de afbeelding aan de 5 wonden. Er bestaan ook bidsnoeren/paternosters én voor de 5 én voor de 4 wonden.
- 6 Het kwam erop neer dat je een *Onze Vader*, een *Wees Gegroet* en een *Ere zij de Vader* bad. De gewoonte de houding van Christus op het kruis aan te nemen was niet overal in gebruik.

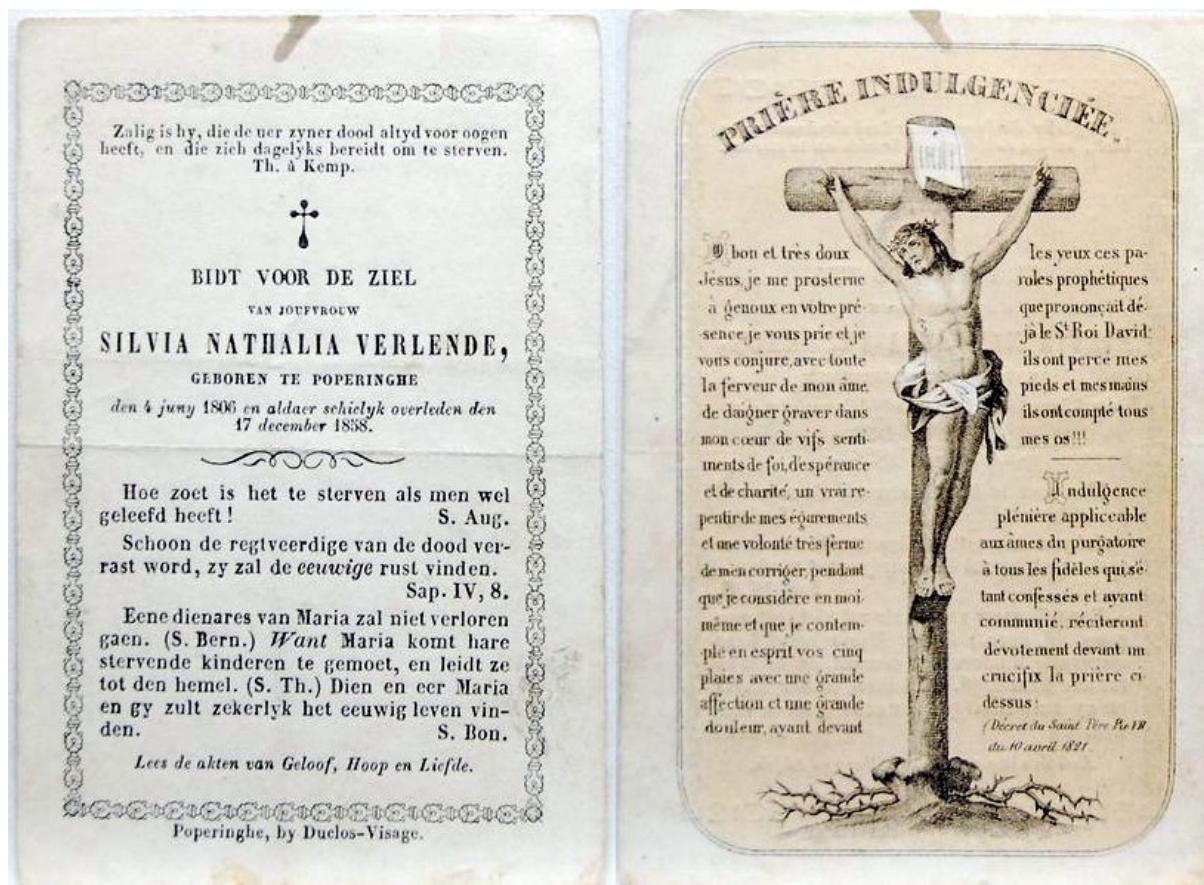
boeten heeft in het vagevuur terecht komt. Dat is eeuwen de theologie van de vier uitersten⁷ geweest. Op de voorspraak van iemand uit de gemeenschap van de heiligen, i.c. een gelovig biddend of boetend mens, kon je, door de genade van Jezus' Kruis, waar de Kerk verdeler van is, naar de hemel (*visio beata, gelukzalige Godsaanschouwing*) worden gebracht.

Op 5 maart 1843 gaf Monseigneur BOUSSEN, bisschop van Brugge, toelating het gebed te drukken en zo werd dat doodsprentje een bestseller en zou dat nog tientallen jaren blijven.

In 1858 kwam er nog een kleine wijziging wanneer paus Pius XI vastlegde dat er ook een bijkomend gebed ter intentie van de paus moest gezegd worden, maar niemand wist goed welk gebed hier moest gebeden worden om aan die voorwaarde te voldoen.

De voorwaarde om dit gebed te lezen voor een afbeelding van het kruis deed het gebruik ontstaan een afbeelding van het kruis op het prentje te plaatsen. Dat gebeurde voor het eerst op het bidprentje van Paus Pius VII (1800-1823). Hij was een vurig voorstander van die praktijk.

De meeste commentaren op het bidprentje zelf gaan terug naar het decreet van Pius VII, 10 april 1821, of Pius IX, 31 juli 1858.

7 Dood, Oordeel, Hel en Hemel waren de vier *uitersten*, waarrond men de catechisatie ondernam en thomistisch theologiseerde.

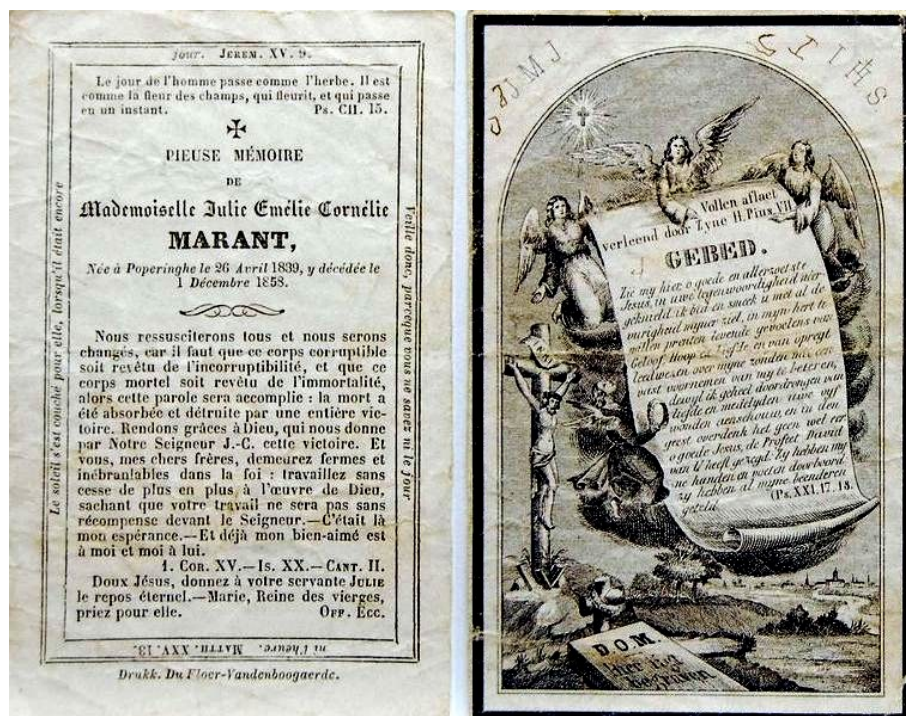
Silvia Nathalia VERLENDE (+ 1858)

Het kruis van de Zaligmaker staat midden in de prent. Het kruishout moet de gelovige ertoe brengen zich op te trekken aan het lijdensverhaal van Christus. Hij doorstond de dood opdat wij de hemel kunnen binnengaan. De aanmaningen aan de voorzijde staan niet stil bij het aflatengebed maar beloven met Augustinus de *gene die wel heeft geleefd een rustige dood, de eeuwige rust*; Dat halen ze in het boek Wijsheid of Jezus Sirach 4:6.

De doornen moeten het verlossend lijden van Jezus onderlijnen. We constateren hier ook een veelal oudere voorstelling. Jezus voeten zijn niet over elkaar aan het kruis genageld. Het maniërisme van de latere periode zal dit wel doen.

Barbara Sophia Victoria ADRIAEN (+ 1864)

Julie Emelie Cornelie MARANT (1858)

Dat dat gebed voor de volle aflat een hemels geschenk is wordt onderlijnd door de engelen die het aanbrengen. De kern van het verhaal is het kruis.

De uitgerolde akte die verwijst naar de bulle van de paus is vrij veel gebruikt. De teksten maken een hele studie van het fenomeen mogelijk.

De enige verwijzing naar de persoon (Sophie ADRIAEN) is het vers uit de dodenliturgie waarin voor de dienaar de eeuwige rust wordt gevraagd aan *Maria, de Koningin van de maagden*.

Bij de vorige gelijkaardige prent is in de hoeken geen I. H. S. = $\text{I}\eta\text{C}\text{O}\text{Y}\text{C}$ (de drie eerste letters in Griekse hoofdletters⁸) te vinden.

J. M. J. = Jezus, Maria, Jozef links in het beeld.

D. O. M. = Domino Optimo Maximo = aan de Hoogste, Grootste Heer.

Met Jeremia 15: 9 en Matt. 25: 13 (rond de Franse tekst) wordt het choc-effect aangebracht. *De zon was nog niet onder en ze stierf. Waak dus, want je weet dag noch uur*. Je dagen zijn als gras zegt Psalm 102: 15.

Bemerk dat ook voor Franse tekst de Nederlandse iconografische plaat wordt gebruikt.

We horen vaak dat de bijbel niet mocht gelezen worden. Maar die bijbel was bekend. Selectief! Ja dat kunnen we niet ontkennen.

De prent Barbara Sophie ADRIAEN heeft werkelijk combinaties gevonden om, in het licht van de parabel van de dwaze maagden, de slapende wakker te maken: 1 Kor. 15 – Jesaja 20 en het Hooglied 2.

De bijbelse teksten haalden ze voor Barbara ADRIAEN uit Tobias 14:2, Wijsheid 5:5 – Ecclesiasticus⁹ 1:15 en de tekst van Petrus Damianus, Petrus Damiani (Ravenna, 20 februari 1007 – Faenza, 22/23 februari 1072) was een Italiaans kerkhervormer en vaker geciteerde theoloog over de almacht van God¹⁰.

De Franse tekst breit rond het verhaal van de maagd (Julie MARANT was niet gehuwd) met de drie genoemde teksten de oproep aan de nabestaanden om zich klaar te houden wanneer de bruidegom komt. *Déjà mon bien aimé est à Moi*.

De vreemde tekst (in het gebed voor de volle aflaat) die het heeft over de beenderen die zijn geteld is genomen uit Psalm 21¹¹: 17-18 luidt in de hedendaagse Bijbel (NBV): *7 Honden staan om mij heen, een woestebende sluit mij in, zij hebben mijn handen en voeten doorboord. 18 Ik kan al mijn beenderen tellen. Zij kijken vol leedvermaak toe, 19 verdelen mijn kleren onder elkaar en werpen het lot om mijn mantel*. De tekst verwijst naar Profeet David. Het is de tekst waar men dit van Koning David zegt. Men past het hier toe op de Messias Jezus. Via dit perkament tekent men (opnieuw) de genade die we via Christus' kruis bekomen.

8 Alternatieve uitleg verklaart de afkorting als in hoc signum, een formule die zou behoren bij het verhaal van Moeder Helena en haar zoon Constantijn, e.a.

9 De Wijsheid van Jezus Sirach (ook: De wijsheid van Jezus, de zoon van Sirach). Het maakt geen deel uit van de Bijbel, en niet van de protestantse canon, maar in Katholieke middens wordt er vaak naar verwezen. Het boek is in zijn huidige NBV vertaling uit de Septuagint 5Griekse versie Tweede Verbond) vertaald.

10 Zijn bekendste werk is *De Divina omnipotentia*, een lange brief waarin hij ingaat op de vraag of God de maagdelijkheid van een vrouw kan herstellen en of Hij het verleden kan veranderen.

11 Psalmen heeft verschillende nummeringen vandaar enerzijds 2 en anderzijds 22.

Henricus Cornelius Hypolitus VAN RENYNGHE (+1869)

Zoals ook in vorige prentjes te zien is het kruis uitdrukkelijk geplant en vastgezet. Dit is gedrukt bij DU FLOER-VANDENBOOGAERDE (1869 – 5 jaar later dan het voorgaande).

De zwarte rand is typisch in de tweede helft van de negentiende eeuw. Het prentje is aangeschaft bij V. DEVAUX en Cie.

De Bijbelteksten van Henricus VAN RENYNGHE verwijzen opnieuw naar Jeremia 22, Spreuken 8 en Ecclesiasticus 15¹². Ze geven meteen mee dat ze die halen bij Augustinus.

De schepen wordt om zijn menslievendheid geloofd.

Victorinus Augustinus Alouisius HOUWEN (+1865)

12 Voor zover we het oppervlakkig hebben bestudeerd dan is de vers uit Jezus Sirach of Ecclesiasticus waar men het wil over hebben. Dan is het niet 1: 15, maar hoofdstuk 15. *Zo handelt wie ontzag heeft voor de Heer, wie in de wet is onderlegd zal wijsheid verwerven.*

Victor HOUWEN was Professor kerkelijk recht in Leuven. Het is opvallend adequaat geformuleerd *de verdiensten van J. C.* zijn het draagvlak voor het voorsprekende gebed. De Bijbelse achtergrond komt terug van Jeremia, de wijsheid, en van Paulus' brieven: Timoteus en de Romeinenbrief. Deze priester wordt een toonbeeld van liefde, geloof en zuiverheid genoemd.

De achtergrond van deze kaart herinnert ons aan de periode waarbij de bidprentjes of speelkaarten werden gedrukt¹³.

De Neo-gothische stijl is zeer herkenbaar en heel vaak gebruikt in het tweede deel van de 19de eeuw.

Wellicht omwille van zijn kerkelijk functie is de presentatie aan de katholieke gotiek en de kerk gerelateerd.

E. H. Edouardus-Josephus VEBRUGGHE (+1877)

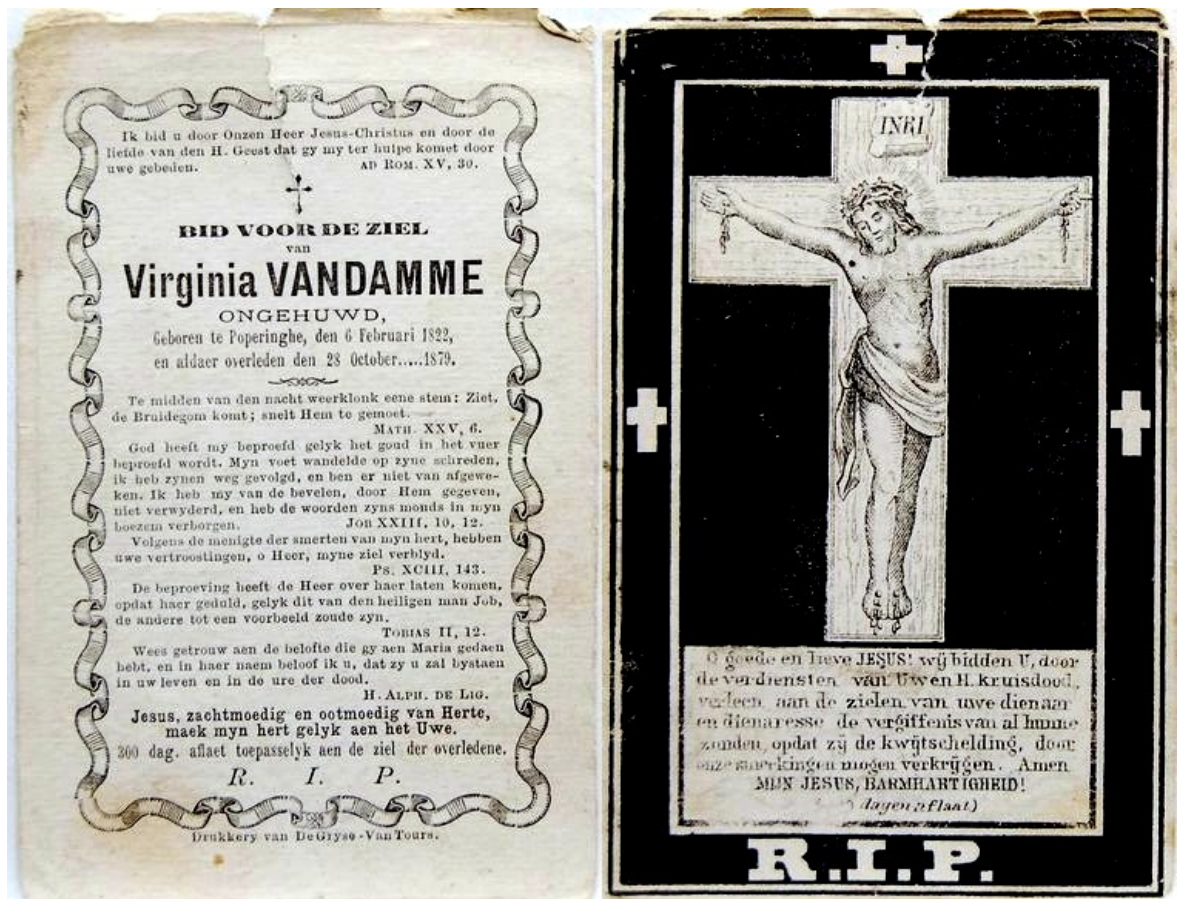
13 Er is een discussie rond de vraag waarom men precies speelkaarten gebruikte. Sommigen beweren dat het gaat om schaarste in het papier en de aanpassing van de drukker die zijn voorraad (of overschotten) nuttig en economisch wou gebruiken. Anderen geven aan dat het enkel om de stevigheid te doen was.

Voor de onderpastoor en de proost in de Clytte Reningelst drukte men eveneens een volle-aflaat-prent.

Het model is geïnspireerd op het neogotisch patroon. Het bovenstuk heeft wel een verwijzing naar de druivenstok. In het kader van het priesterschap en de theologie van het eucharistisch offer doet het de gelovige denken op de genade van het eucharistisch offer. Christus heeft de christofore aureool wat Hem onderscheidt van de gewone aureool dragende heilige.

In de rij van de aflaten is de prent bedeed met drie schietgebeden . De klassieke J. M. J. krijgt hier de volle gebedsformule. De overgave van hart, geest en leven¹⁴, de bede om bijstand in de doodstrijd en de rust in vrede na de dood. D.i. wel 300 dagen aflaat waard.

De rust is uitgerekend bij Jezus zijn en Hem je zorgen toevertrouwen. Het opbod in aflaten wordt gepresenteerd in het schietgebed *Mijn Jezus barmhertigheid. Zoet Hart van Maria wees myne zaligheid.* D.i. 400 dagen aflaat.

De aflatencodex is vaker aangepast geweest.

14 Parallel met de Joodse sjema de Heer Uw God beminnen *met geheel je geest, je hart en je kracht.*

Dat er tekst van Sint Antonius (van Padua) op staat heeft te maken met de verering in de kerk van de Clytte. De eerste zin werd geplukt uit het Officie van Sint Antonius.

Als de tekst Efrem¹⁵, de Syriër, vernoemt dan heeft dit te maken met een verhaal dat van deze kerkleraar komt waarbij hij zegt dat de apostelen als dronken worden beschreven in de Handelingen omdat ze enthousiast het zaad van het Cenakel uitstrooiden, zo *vurig* de geest predikten en de wijn van de druivenpers, de nieuwe wijn die op Golgotha werd geperst, geschonken hadden.

Wat wij als tranen beleven – rouw om zijn dood en zijn afwezigheid is voor de ware prediker – de overleden pastoor – zegepraal.

Dus moeten we zoals Ambrosius schrijft bidden uit dankbaarheid en op hem denken als wij bidden tot we bij Hem komen in het Rijk der hemelen.

Deze en de volgende prent zijn gedrukt bij De Gryse – Van Tours.

Virginia VANDAMME (+ 1879)

De prent is ook gebruikt voor: Maria-Theresia LERMYTTE, wed. Joannes Baptist VANDERMARLIERE (+1878)

Auguste-Marie-Corneille VAN RENYNGHE (+1872), dezelfde prent met Franse gebedstekst.

Florentine Amelie HENNEBEL (+1883), dezelfde prent met Franse gebedstekst)

Op het vierde kwart van de 19de eeuw is de zwarte rand duidelijk breed. Het kruis en de R. I. P. overheersen. We zien geen maniërisme, de voeten van Christus zijn naast mekaar. Het bloed (van de verlossing) druipt uit handen en voeten. De lanssteek is duidelijk. Het offer is gebracht. Er is een verkorte gebed voor de volle aflaat dat eindigt op *Mijn Jezus barmhartigheid* (400 dagen aflaat).

Jezus, zachtmoedig en ootmoedig van hert, maek myn hert gelyk aen het Uwe, d.i. 300 dagen aflaat hier uitdrukkelijk voor de overledene.

Job 23: 10 *Maar hij kent de wegen die ik kies; als hij me toetste, zou ik puur als goud zijn.* 11 *Ik ben in zijn spoor getreden, zonder af te buigen volgde ik zijn weg.* 12 *De geboden die hij voorschreef heb ik nageleefd, de woorden die hij sprak heb ik het meest van al gekoesterd.* Sprekend de lof over het goede gedrag dat naar de hemel voert.

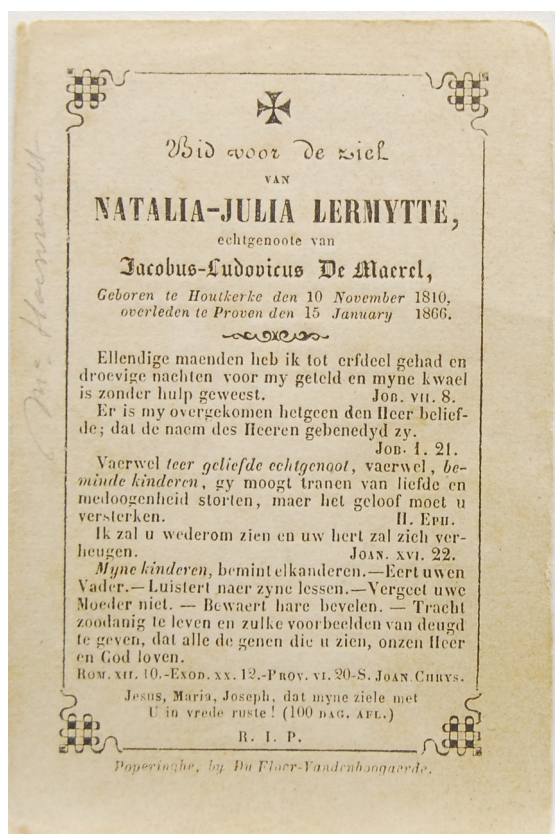
De tekst verwijst naar de H. Alfonsus van Liguori die specifiek de Mariaverering genegen was.

15 In 363, vestigde Efrem zich in (het Romeinse) Edessa waar hij de hymnen samenstelde die vandaag de dag in de Syrisch-orthodoxe Kerk van Antiochië worden gebruikt

Uit het evangelie Tobias 2:12 weten we dat al wat we goed hebben gedaan door God geweten is en als de mensen in ons het goede niet hebben erkend dat God rechtvaardig zal oordelen. Virginia was ongehuwd is dus de persoon waar men zeker met de parabel van de wijze meisjes over het wachten op de bruidegom zinspeelt¹⁶.

Natalia-Julia LERMYTTE, echtgenote Jacobus-Ludovicus DE MAEREL (+ 1866)

Met dezelfde voorkant als volgende bidprentjes.

De herinnering aan de cannivet en kant patronen inspireerde een ovalen middenstuk met omringende organische gouden patronen.

De grote treurende boom hangt over een Jansenistische Christus. Onderaan is het schedelsjabloon onduidelijk gemaakt. Met Job 1:21 geeft men haar een overgave aan God in de mond.

Twee maal verwijst de tekst naar Job en zijn ellende.

16 Matt 25: 6.

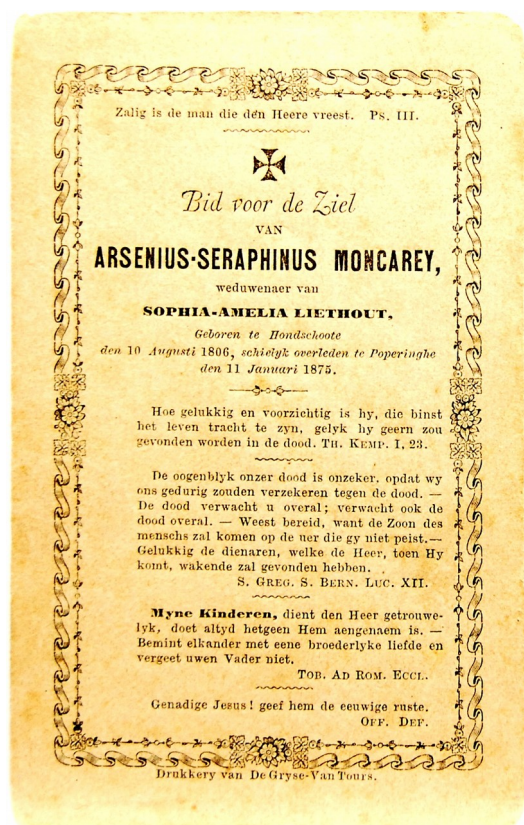
Maar het Joannesevangelie spreekt over de terugkeer van Christus in 16: 22 *Jullie hebben nu verdriet, maar ik zal jullie terugzien, en dan zul je blij zijn.*

In een samenvatting van Chrysostomus, Spreuken, Exodus en de Romeinenbrief vermaant de moeder haar kinderen. Uit de tekst kan men afleiden dat ze ziek is geweest en een pijnlijk einde kende.

Arsenius-Seraphinus MONCAREY, weduwnaar van Sophia Amelia LIETHOUT (+ 1875)

De aanhef is hier *Bidt voor de ziel van...* Het aflatgebed (cf. supra) is klassiek met plaatsaanduiding van de psalm 21¹⁷ – die in NBV nu 22 is.

Bij De GRYSE-VAN TOURS drukt men dezelfde afbeelding ook in het Frans.

In het vierde kwart van de 19de eeuw is men nog volop fan van het boekje van Thomas a Kempis. Men plukt er dan ook gretig in de vele passages waar de asceet het vluchten van deze wereld in alle domeinen aanprijst. Want zalig is de man die de Heer vreest en bij Hem vertoeft – de uiterste voldoening, aldus Thomas a Kempis – zoals men zou willen zijn om te sterven.

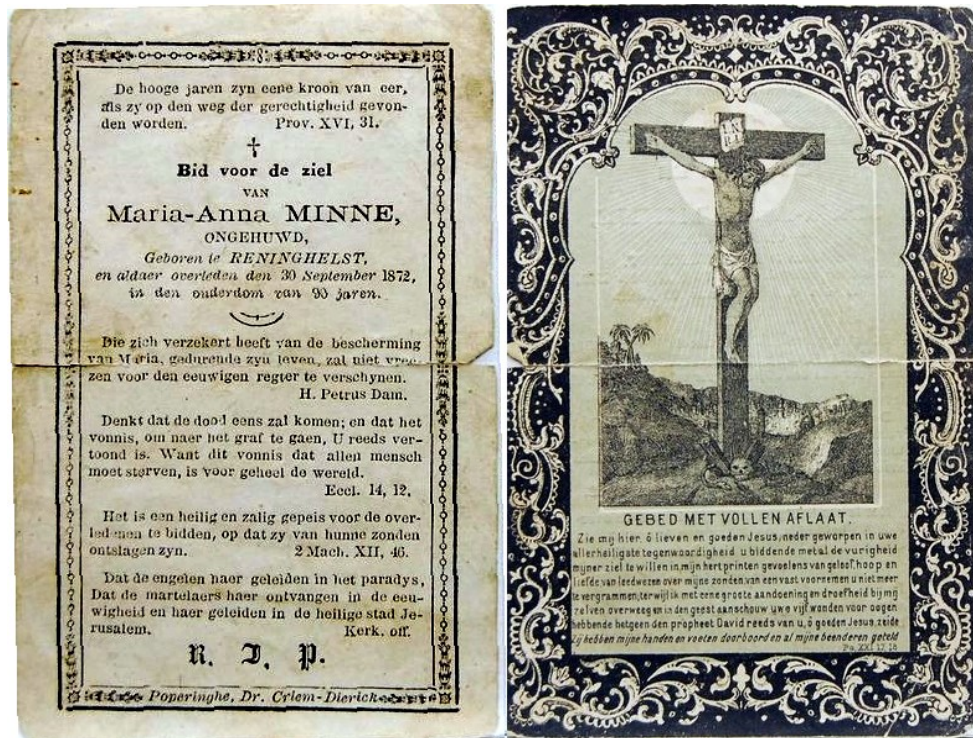
Vorbereid zijn op die dood is de prediking van het moment en hiertoe verwijst dit prentje naar Bernardus en Gregorius, maar ook Lucas 3: 4 *Maak de weg van de Heer gereed, maak recht zijn paden!*

Tob. Is bedoeld om Tobias erbij te halen als model van iemand die voor zijn vader zorgde in het kader van zijn blindheid. Hier schrijft men dan wel Vader met een hoofdletter om de vergelijking door te trekken dat de

gelovigen als kinderen van dezelfde Vader, elkaar moeten beminnen. Ad Rom. Eccl. Paulus aan de Romeinen en Ecclesiasticus worden hier als parallelteksten aangegeven.

17 De nummering van de psalmen in de Hebreeuwse bijbel wijkt af van die in de Griekse en Latijnse vertalingen. Deze laatste vertalingen voegen Psalm 9 + 10 samen tot één psalm (Ps. 9), evenals Psalm 114 + 115 (Ps. 113). Daarentegen wordt Psalm 116 wordt gesplitst (Ps. 114 + 115) evenals Psalm 147 (Ps. 146 + 147). Ook in de diverse bijbelvertalingen worden afhankelijk van de oorspronkelijke taal deze verschillende tellingen gebruikt. Soms is het daarom even zoeken als naar een bepaalde psalm wordt verwezen. Als bijvoorbeeld Ps.34 wordt genoemd kan ook Ps.33 of Ps.35 bedoeld zijn.

Maria Anna MINNE (+1872)

Deze prent uit Reningelst is gedrukt bij CRIEM-DIERICK, Poperinge. De zwarte rand wordt versierd met een op kant lijkend organisch patroon. Jezus brengt zonnestrallen. De palmen op de heuvels verwijzen naar de andere wereld.

De schedel onder het kruis is de oude Adam. Die oude Adam is door de slang bedreigd en deed het mensdom kiezen tegen God. Jezus is de nieuwe Adam¹⁸ Hij herstelt de breuk tussen God en de mens. Vooral Paulus gaat daarop in.

Petrus Damianus verdedigt de Maria verering als verzekering. Het tweede deel van het Wees gegroet is door de Rooms Katholieke devotie verankerd aan het idee van het uur van de dood. De gelovige bid voor de verzekering op dat moment.

¹⁸ Fil. 2: 5-11. In oude Joodse geschriften en de teksten uit de apocriefe boeken die teruggaan naar nog oudere Joodse geschriften is het verhaal genoteerd dat het graf van Adam op de Calvarieberg: Golgotha (schedel) te vinden is. De oude priester en koning van Jeruzalem, Melchisedech, zou na aanwijzingen van engelen, Adam uit zijn oorspronkelijke graf gehaald hebben en hem hebben begraven op de berg, vele honderden jaren voor de komst van Christus. In dezelfde vrome legenden-stijl plant Seth een twijgje van uit de tuin van Eden. Hij had dat aan een engel van het paradijs gevraagd en plantte dit op Adam's graf. De boom die daaruit groeide zou via via het kruishout van Jezus kruis leveren.

Ecclesiasticus wordt erbij gehaald om wat iedereen weet te onderlijnen dat alle mensen sterven. Deze *condition humaine* is gestaafd door het verhaal van de zondeval van Adam en Eva. Precies als straf voor hun zonde sterft de mens.

De eerste plaats waar men in het eerste Verbond leest over de mogelijkheid voor de overledenen in de hemelse regionen bevordering te kunnen bepleiten is de tekst van 2 Makkabeeën 12:46: (*huidige NBV vert.*) *45 In het besef dat voor wie als vroom mens sterft een prachtige beloning in het verschiet ligt – inderdaad een heilige en godvruchtige gedachte –, bracht hij ten behoeve van de doden dit zoenoffer, opdat ze van hun zonde zouden worden vrijgesproken.*). Die tekst staat hier ook zwart op wit.

We citeerden reeds de tekst waarin men begon met de gedachte van de edele Judas, de Makkabeeër. Het geloof in het voortbestaan, de verrijzenis groeide bij het Joodse volk geleidelijk. De strijders van de Makkabeeën tijd wilde men eren in het voortbestaan vanuit een Nationaal sentiment. De religieuze overtuiging had er de kiemen voor want Jahwe is één en uit die eenheid stamt Zijn Trouw tot over de dood heen. Een overtuiging die duidelijk in hun achttiengebied van de Joden uitgeschreven is¹⁹. De aanhef verwijst naar haar leeftijd: Negentig jaar. Spreuken 16: 31: *De ouderdom is een prachtige kroon, je vindt hem op de weg van de rechtvaardigheid.*

19 Sjemone esre, beracha 2: *U bent te allen tijde machtig, Heer, U brengt doden weer tot leven, geweldig om te helpen. U zorgt met liefde voor de levenden, brengt met grote barmhartigheid doden weer tot leven, steunt die vallen, geneest zieken, bevrijdt gevangenen en houdt de belofte van trouw aan hen die in het stof slapen.*

Petrus BEHAEGHEL, echtg. Barbara DEBACKER (+1873)

De prent is in Poperinghe bij DE GRYSSE-VANTOURS gedrukt.
 De aanhef gebruikt de tekst van Joh. 14. Die tekst heeft het over de druiven en de ranken. Een leerling is niet meer dan zijn Meester. Als ze U gehaat hebben omdat je goed was dan is dat een verzekering van uw surplus want dan geniet je van de wijnstok...
 Deze redenering zal wel niet iedereen begrepen hebben die de tekst las. Maar dat lees je wel in Joh. 14²⁰ waar de tekst naar verwijst. Het wordt hier vertaald in pijnen *en ellende* heb ik – de overledene gehad – wees dan in gebed bij me en bidt. Bid voor de ziel van..... want ik heb me uit die ellende gehaald door te bidden...
 Het plaatje omtrent lijden en ellende wordt bijgekleurd door te verwijzen naar Job uit het Eerste Verbond. Het lijden is ook duidelijk het gegeven waarop de iconografie appelleert. De arma Christi waar we specifiek op ingaan in het corresponderend hoofdstuk zijn exhaustief uitgebeeld. De detail van de 30 zilverlingen²¹ is in die tijd nog geen heet hangijzer.

20 Joannes 14: 12 Waarachtig, ik verzeker jullie: wie op mij vertrouwt zal hetzelfde doen als ik, en zelfs meer dan dat, ik ga immers naar de Vader. 13 En wat jullie dan in mijn naam vragen, dat zal ik doen, zodat door de Zoon de grootheid van de Vader zichtbaar wordt. 14 Wanneer je iets in mijn naam vraagt, zal ik het doen.

21 De verklaringen over die 30 zilverlingen gaan van een toen niet meer bestaande munt (Pinchas Lapide, Maarten t'Hart) en het % dat Judas wou van de nardusbalsem van Maria Magdalena, of de Oude Wet waarbij men voor een gedode slaaf betaalde (Joden

Er is een duidelijke verwijzing naar de voorwaarden die aan het gebed voor de volle aflaat zijn verbonden.

Honoratus Augustus Cornelius ROMMENS (+ 1888), echtg. Zelia-Eulalia-Cornelia GOETGHELUCK

In een zwarte rechthoek in de linker boven hoek staat een semi-wijdingskruis²² met de gekruisigde. Daarnaast lees je het gebed met de volle aflaat en bijsluiter.

De veelbetekenende verwijzing naar Job en het Zoet Hert van Maria, wees mijn toevlucht (een van de kortste schietgebeden) met 300 dagen aflaat.

De reeks van Bijbelverwijzingen leggen het accent op de Filipenzenbrief 4²³. De Handelingen van de apostelen 20 vertelt wat Paulus heeft doorstaan als voorbeeld voor de gelovigen. En Spreuken vermaant: *Mijn zoon, houd vast aan wat je vader je opdraagt, verwerp de lessen van je moeder niet.*

Die het prentje opmaakte gaf met de tekst van Ef. 25 mee wat de Efeziërs werd voorgehouden door Paulus en ook in de tekst duidelijk meegegeven wordt dat niet alleen de vrouw de man onderdanig moet zijn, maar de man zijn vrouw moet liefhebben zoals Christus de kerk liefhad.

Precies die kern steekt ook in het slot van het volle aflaat gebed: de psalm van David en de beschrijving van Jezus' kruisdood. De man wordt hier even tussen de lijn door gezegd dat niet alleen zijn vrouw hem moet dienen, maar dat hij in lijf en leden moet bewijzen dat hij *handen en voeten doorboord, beenderen geteld* zijn vrouw moet beminnen²⁴.

Jezus draagt hier ook de christofore aureool.

Rosalia MAES, weduwe Jean Baptist THEETEN, huisvrouw van Amandus Victorinus RICHERS (+1888)

wilden niet meer geven in ruil voor Jezus aan Judas).

22 Deze beschrijving is gekozen naar analogie van de kruisjes die geplaatst werden op de muur waar de twaalf wijdingskruisjes werden gezet wanneer men een kerk wijdde.

23 Fil. 4:9 *Doe alles wat ik u heb geleerd en overgedragen, wat ik u heb verteld en laten zien. Doe het, en de God van de vrede zal met u zijn.*

24 Zo scherpzinnig zullen ze wel niet geweest zijn door op de beenderen te letten te verwijzen naar de oorsprong van de vrouw als geschapen uit de rib.

Een latere voorstelling brengt het gebed rond het kruis. De Franse versie van het gebed met alles erop en eraan. De zon als aureool verwijst naar de hoop van de verrijzenis.

Het korte schietgebed was stilaan algemeen in gebruik. De verering van het Hart van Maria werd als pendant aan de Heilige Hartdevotie ingevoerd.

Waarom voor die persoon die geboren is in Oost-Nieuwkerke een Franse tekst van het aflaatgebed werd gebruikt is niet onmiddellijk te verklaren.

De vrouw wordt geëerd met een tekst uit het boek *Judit*. *Judit was een dochter van Merari, die een zoon was van Ox, de zoon van Josef, de zoon van Uzziël, de zoon van Helkia, de zoon van Ananias, de zoon van Gideon, de zoon van Rafaiën, de zoon van Akiton, de zoon van Elia, de zoon van Chilkia, de zoon van Eliab, de zoon van Natanaël, de zoon van Salamiël, de zoon van Sarasadai, de zoon van Israël. 2 Haar man Manasse, die uit dezelfde stam en familie afkomstig was, leefde niet meer. Terwijl hij bij de gersteoogst 3 toezicht hield op de schovenbinders in de vlakte, was hij getroffen door een zonnesteek. Hij stierf na een ziekbed in zijn woonplaats Betulia en werd begraven bij zijn voorouders op het veld tussen Dotan en Balamon 4 Sindsdien leefde Judit als weduwe alleen, nu al drie jaar en vier maanden. 5 Op het dak van haar huis had ze voor zichzelf een tent gemaakt. Ze ging als weduwe gekleed en droeg een*

rouwkleed om haar middel. 6 Sinds de dood van haar man vastte ze iedere dag, behalve op sabbat en de dag daarvoor, daags vóór en op nieuwe maan en tijdens de feest- en hoogtijdagen die door het volk van Israël werden gevierd. 7 Zij was een opvallend mooie vrouw, een elegante verschijning. Haar man Manasse had haar goud en zilver nagelaten, slaven en slavinnen, vee en akkers, waarover zij het beheer op zich nam. 8 Niemand had iets op haar aan te merken, want ze leefde in groot ontzag voor God²⁵.

Franciscus van Sales moet haar voorbeeldig gedrag onderlijnen. En Bonaventura de Maria theoloog brengt een franje aan door in haar Mariadevotie een element van hoop te zien.

Het INRI brengt het sterven van Jezus onder het licht van zijn Koning zijn: Jesus Nazarenus Rex Judeorum. De koning der Joden, David, dichtte – aldus de Bijbelse traditie – de slotverzen van het gebed (Ps. 22)

Felix-Amandus BERAT, zoon van Amandus en Maria WARLOP (+ 1889)

Heer, ik heb in de grootheid niet gerandeld, noch iets betracht dat boven mij was. — Geluk het den den Heer behaagd heeft, alzo is het geschied: dat de Naem des Heeren gebenedyd zy!
Ps., cxxx. 1. — Job, i, 21.

✠

BID VOOR DE ZIEL
van
FÉLIX-AMANDUS BERAT.
Zoon van Amandus en Maria Warlop,
Geboren te Poperinghe, den 31 December 1833,
aldaer godvruchtig overleden, den 3 Juny 1889.

Wie zal kunnen zeggen hoe deze jongeling uit-
muntte in voorzichtigheid, in godvruchtigheid, in
liefde, in zachtmoedigheid? — Hy was van iedereen
geacht omdat hy grootelyks den Heer vreesde en er
was niemand die van hem een woord kwaed wiste
te spreken. — Hy stierfaen allen nalatende een schoon
voorbeeld van deugdzaamheid, van onderwerping,
van geloof. H. ANT. JUD., VIII, 5. H. MACII., VI, 31.

*Broeders, Zusters, Naestbestaanden, de dood
scheidt ons voor eenen tyd: doch troost u met het
zalig gedacht van den Hemel, waer onze herten
wederom vereenigd, zich voor altyd zullen ver-
heugen.* H. CHRYS., IN JOANN., XVI, 22.

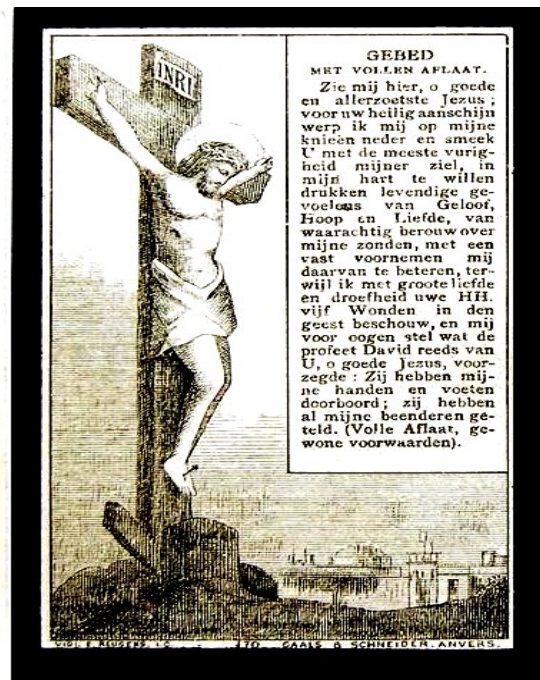
Van myne teederste jeugd af, was ik uw verkleefd
kind, o Maria, toon nu dat Gy myne goede moeder
zyt. H. AUG.

*Dat Gods lieve Heiligen hem ter hulpe komen; dat
de Heilige Engelen zyne schoone ziel tot den troon
des Allerhoogsten geleiden! Dat zyn verblyf in vrede
weze, en zyne woonplaats in 't H. Sion! Amen.*
KERR. OFFIC.

Jesus zachtmoedig en ootmoedig van hert, maek
myn hert gelykvormig aen het uwe. 300 dag. Añ.

R. I. P.

Druck. Marcel Dupont. — Poperinghe.

Deze prent werd gedrukt bij Marcel DUPONT. Nog altijd met de zwarte rand. Die gaat nog mee tot kwart 20ste eeuw.

De prent heeft een vidimus (vidi) E. Reusens²⁶.

²⁵ Judit 8: 1-8. Hier uiteraard geen glimp van Judit en de onfortuinlijke Holofernes.

²⁶ Waarschijnlijk priester Edmond REUSENS (1831-1903), archeoloog, historicus, professor en bibliothecaris van de Universiteit van Leuven. Vidimus = we hebben het gezien, een soort imprimatur.

De prent is van de lithograaf CAALS H. en SCHNEIDER, Antwerpen²⁷ nr. 170.

Hij leefde – volgens het prentje – voorbeeldig; Men verwijst naar Antonius en een niet nader te bepalen tekst Jud. 8:5. Dit kan Judit niet zijn en ook niet de Rechters. Bij nader nazien is het Judas 8 waarin in alle bewoordingen de zondaars worden veroordeeld.

12 Ze zijn een schandvlek op uw liefdemaaltijden: ze doen zich schaamteloos te goed en zorgen alleen voor zichzelf. Wolken zonder water zijn het, voortgejaagd door de wind, bomen die zelfs in het late najaar geen vrucht dragen, tweemaal afgestorven, ontworteld, 13 wilde golven op zee die hun eigen schande opschuimen, dwaalsterren die voor eeuwig de diepste duisternis wacht. 14 Zij zijn het ook over wie Henoch, de zevende vanaf Adam, geprofeteerd heeft toen hij zei: 'Ik zie de Heer komen met zijn heilige tienduizendtallen¹⁵ om over allen zijn vonnis uit te spreken; alle goddeloze zondaars zal hij veroordelen voor alle goddeloze daden die ze in hun goddeloosheid bedreven hebben en voor de harde woorden waarmee ze hem hebben beledigd.' 16 Ze doen niets anders dan zeuren en zagen, ze laten zich leiden door hun begeerten, brallen maar wat en praten anderen naar de mond om er zelf beter van te worden.

De verwijzing naar het weerzien in de eeuwige rust wordt vanuit de Heilige Chrysostomus en Joannes toegelicht.

En het *In paradisum* uit het kerkelijk officie brengt de gelovige lezer bij de engelen en de heiligen...*Ten Paradijse geleiden u de engelen*²⁸.

Elie-Marie-Paul-Cornil VAN MERRIS, echtg. Helene-Marie-Emelie-Henriette LEBBE (+1894)

Dit exemplaar is einde 19de eeuw met een beetje kleur maar in de sterk contrareformatorische stijl gedrukt bij SANSEN-DECORTE, Poperinge. Aanhef: Ter zaliger Gedachtenis.

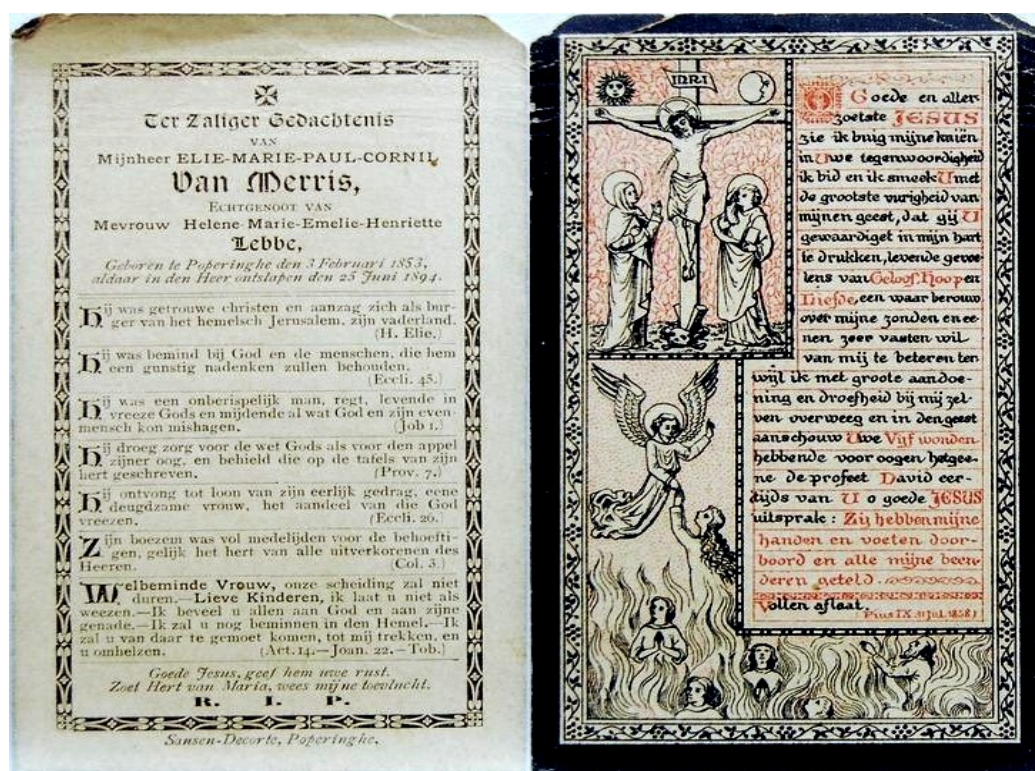
De boodschap was heel uitdrukkelijk bidt opdat de ziel die misschien in het vagevuur is er snel zou uit bevrijd worden door de genade van Jezus kruis.

Pius IX blijkt nog eens de volle aflaat te hebben verbonden aan het bekende gebed. We vatten nog eens samen.

27 (1877-1888) Bibliographie: BOISDEQUIN, Michel, *Les souvenirs mortuaires dans Imagiers de paradis : images de piété populaire du Xve au XX siècle*, cat. exp., Musée en Piconrue, Bastogne, Crédit Communal, 1990, p. 180.

28 Deze hymne kan je nog af en toe in een Gregoriaanse uitvaart horen. In de Latijnse liturgie is hij meer gebruikt dan het pessimistische *Dies Irae*.

Men onderlijnt telkens opnieuw dat de Kerk vanaf de eerste eeuwen met diepe vroomheid de gedachtenis van de overledenen heeft gevierd en zoenoffers voor hen heeft opgedragen²⁹, in de volle overtuiging zo de pijnen van de zielen in het vagevuur te kunnen verlichten. We verwezen reeds naar het boek Makkabeeën, waar het duidelijk is dat op dat stadium in het geloof van de vaders in het eerste verbond de mannen van Mattatias met offers de misdaden hebben uitgeoefend van hen die in de slag gevallen zijn na eerst op ongodvruchtige wijze gehandeld te hebben. Ook de heilige Efreem kwam reeds aan bod (cf. supra). Hij stelt: *hoeveel te meer boeten de priesters ..dan door heilige offers (eucharistie) van de Zoon en gebed uit hun mond, de zonden van de overledenen uit!*³⁰.

In de leer over de zonde is de volgehouden kerkelijke leer dat de zonde het mens zijn ontluisterd door de mens ervan af te houden de volheid te bereiken. De ziel die zich door de zonde verlaagt, schaadt ook de Kerk en in zekere zin heel de wereld³¹. Deze gevolgen van de persoonlijke zonde noemt men reato, of rest, de pena, die gewoonlijk ook blijft bestaan na de sacramentele absolutie en die in dit leven hersteld moet worden door het vervullen van de in de biecht opgelegde penitentie, andere goede werken of door aflaten die door de Kerk worden verleend. De ziel die zonder voldoende herstel uit deze wereld heengaat of die nog dagelijkse zonden of gebrek aan liefde tot God heeft, zal zich moeten louteren in het

29 VATICANUM II, Dogmatisch constituti *Lumen gentium*, 50.

30 H. EFREM, Testamentum, 78.

31 VATICANUM II, Pastorale constitutie *Gaudium et spes*, 13. -11. JOHANNES PAULUS II, Apostolische exhortatio *Reconciliatio et paenitentia*, 2 december 1984, 16.

vagevuur³² want in de hemel zal niets onreins binnenkomen. Daar brengen zij voldoening voor hun schulden en smetten, zonder dat zij er zelfs iets mee kunnen verdienen – met de dood eindigt de tijd daarvoor!-, zonder dat hun liefde tot God vermeerderd wordt.

Volgens deze theologische redenering bestaat in het vagevuur naast een onvoorstelbare pijn ook een grote blijdschap, omdat de zielen die daar verblijven zich in genade bevestigd weten en daarom bestemd zijn voor het eeuwig geluk. Wij kunnen verdiensten voor hen verkrijgen en de zielen helpen die zich voorbereiden om de hemel binnen te treden; en dat doen we vooral door de heilige Mis, het meest verhevene wat wij – in/door/en met Christus - in deze wereld aan God de Vader kunnen aanbieden. De Heer heeft gewild, dat elk goed werk, in staat van genade verricht (in Christus' genade), de gestorvenen kan helpen en een beloning bij Hem kan verkrijgen. Deze verdiensten kunnen worden aangewend als zoenoffer voor de zielen in het vagevuur³³.

De teksten op het prentje van Elie VAN MERRIS zijn in de klassieke lijn: Job als beeld van de trouwe, de lijdende. Het boek Wijsheid van Jezus Sirach dat belooft dat wie eerlijk leeft een goede vrouw trouwt³⁴.

De heilseconomie wordt hier wel doorgetrokken tot de zorg voor de andere als productief in het parcours van het heil en ook na de oogst – in de hemel – is er wisselwerking met de *nabestaanden*. Hier vermoeden we een verwijzing naar de sociale inzet van de familie VAN MERRIS-LEBBE. Dit is voer voor een ander artikel.

De tekenaar heeft ook de *oude Adam* niet vergeten. Op een of andere manier is in de lijst rond de afbeelding ook een druiventros verwerkt in de verzameling stippen.

De Heilige Elie is geciteerd al burger van het *Hemelse Jerusalem*. In de speurtocht van wie ze zouden kunnen bedoelen vinden we de profeet Elias. Hij was volgens de theologische inzichten van toen uit de *limbus patrorum*³⁵. Er zijn nog twee andere Eliassen: Elias van Hubas, gezel van Zanitas en zijn vrienden, die ten tijde van de christenvervolgingen onder koning Sapor II van Perzië (die duurden van 339-379) gearresteerd en ter dood werden veroordeeld. *In afwachting van hun terechtstelling werden zij in de gevangenis verzorgd en bemoedigd door Jonas en Barachisius, die korte tijd later zelf de marteldood ondergingen (feest 29 maart). Zo*

32 Congregatie voor de geloofsleer, Brief aan de bisschoppen inzake de eschatologie, 17 mei 1979, 7.

33 H. THOMAS VAN AQUINO, Summa Theologiae, I q89.

34 Ecclesiasticus 26.

35 Het bekende vorgeborchte waar Jezus in zijn *nederdaling ter Helle* de *rechtgeaarde vaders* (patrorum) haalde om ze mee te doen naar het *Hemelse Jerusalem*..

waren zij in staat de uitgekende foltering en te doorstaan en tenslotte te sterven voor hun geloof in Christus³⁶. '

In de 17de eeuw leefde Elia van Siebenbürgen. Hij was martelaar zoals Sava Brancovici³⁷. Hij leefde in Alba-Julia in Transsylvanië, op de grens van het huidige Hongarije en Roemenië. Elia was er patriarch en als zodanig hoofd van de Roemeense kerk van 1640 tot 1643. Als orthodoxe gelovige werd hij in de gevangenis gemarteld door protestantse rivalen. Ze haalden hem volgens de verhalen van zijn heiligverklaring voor de ogen van zijn medegelovigen uit de gevangenis om hem op de trappen van zijn kathedraal naakt uit te kleden en met zweepen af te ranselen. Tenslotte kreeg men een losprijs van duizend daalders bij elkaar. Hij trok zich terug in het klooster van Putna (Moldavië), waar hij als jongeman was ingetreden. Daar stierf hij ca 1670.

De redacteur van het prentje en de familie zullen misschien van die heiligen iets hebben geweten. Het is echter meer voor de hand dat de tekst verwijst naar Elias de profeet door Jezus in de hemel binengehaald. Dit is trouwens ook de reden van het voorkomen van de naam bij de Orthodoxe christenen en op hun iconen.

Melania ANSEEUW (+1990)

Melania-Nathalia-Cornelia TRUWANT, weduwe Benedictus DESAGHER (+ 1899)

Er zijn meerdere prenten van het model dat deze overledenen hadden. Dezelfde prent bestaat ook niet in goud of kleur, eveneens gedrukt bij Dupont-Crillaerts, Poperinge.

Het prentje werd gemaakt na de dogma verklaring van de Onbevleete Ontvangenis vandaar de amandel aureool met Maria. Maria met de maansikkel aan haar voeten. De iconograaf gebruikt moeiteloos Genesis en de Apocalyps³⁸. Juffrouw ANSEEUW was congreganiste in het klooster van de Pauliënen. Dit was een bijeenkomst waarin ongehuwde Dames trouw de verplichtingen naleefden die aan de congregatie waren verbonden. Zij was geboren in Zwevegem.

³⁶ Heiligen.net.

³⁷ Feest 24 april.

³⁸ In Openbaringen staat de tekst waar de vrouw uit de eindtijd de maan aan haar voeten heeft. Deze passage wordt vaak verbonden met het Genesisverhaal waarin de vrouw met de voeten het serpent vertrappt. Deze exegetische connectie is niet door iedereen aanvaard. Waar de katholiek de vrouw vereenzelvigd met Maria en de twaalf sterren ziet de alternatieve exegese er het Joodse volk in met de twaalf stammen van Israël.

De congregatie van de vrouwen was gesticht door de onder pastoor van Onze Lieve Vrouw. In diezelfde periode was de pastoor van Onze Lieve Vrouw E. H. Henricus ANSEEUW. Hij stierf 1898.

Het schietgebed is heel bekend en levert bij deze 300 dagen aflaat.

De Heilige Efreem is ook bij deze auteur de Heilige bij uitstek om de Mariaverering als *verzekering* – als toevlucht – die eeuwig leven verschaft aan te duiden. Daarvoor gebruikt Ephrem de term Moeder van God en ook onze Moeder³⁹. Bonifatius en Bernardus prijzen de congregatie van Maria aan bij de mensen die haar willen gedenken.

We vermoeden dat Vinc. Ler. verwijst naar Vincentius a Paulo als leraar. De bijeenkomsten van de Congregatie gingen door bij de Pauliënen binnen de stad en deze school was een klooster van Sint Vincentius a Paulo⁴⁰.

De zon en de maan bij de Stabat Mater versterken het moment van Jezus kruisdood.

Dat verhaal staat in de Bijbel Luc 23: 44-45. *Rond het middaguur werd het donker in het hele land doordat de zon verduisterde. De duisternis hield drie uur aan. Toen scheurde het voorhangsel van de tempel doormidden.* Hier was geen gewone zonsverduistering, die duurt niet

39 We vinden de idee bij Joannes die Christus Maria laat aanwijzen als zijn moeder (Joannes 19: 26-27).

40 Cf. Geschiedenis van het VTI.

zolang. Met deze kosmische touch verplaatst de religie zich in de overgang tussen het ondermaanse en de *hemel*. De Bijbelse mens zet die stap via de Apocalyptische taalvorm.

We leven helemaal niet in deze Apocalyptische traditie⁴¹. Daarom even wat parafrase.

De vrome lezer vertaalde het zo: *Zijn toorn over onze zonde, door den Heere nu gedragen, openbaarde zich daarin. Hij onttrok nu alles aan den Heer, zelfs het licht. En wat hier nu op Golgotha geschiedde van mensenhand, was zo gruwelijk, dat, om zo te zeggen zelfs de zon er zich het gelaat voor bedekte.*

Calvijn vindt de drie uur durende duisternis, in combinatie met andere tekenen, vooral eerbetoon. *Zo legde de verduisterde zon, de bevende aarde, de gespleten steenrotsen, en het gescheurde voorhangsel een schitterend getuigenis van Christus' majesteit af, als brachten hemel en aarde hun Schepper en Maker de verschuldigde hulde toe.*

De apocalyptiek breidt hier nog een franje aan. Er zijn geen astronomische verklaringen voor aan te voeren. Bij een *normale* totale zonsverduistering dekt de maan, voor een waarnemer op aarde, precies de zonnescijf af: niet meer en niet minder. En dat terwijl die kleine maan op ongeveer 385.000 kilometer om de aarde draait en de zon op dat moment niet minder dan 150 miljoen kilometer van de aarde is verwijderd.

Niet alleen het leven van de Heere Jezus is door astronomische tekenen omspannen: het geldt ook voor de hele schepping. Op de eerste dag schiept God het licht en pas bij de vierde dag komen zon, maan en sterren. Aan het einde der tijden, zegt Johannes in Openbaring, *zal de maan als bloed worden, de sterren zullen van de hemel vallen en de zon zal zwart zijn als een haren zak*. God is voor het licht niet afhankelijk van de zon; dat blijkt al bij de schepping, en het zal bij de herschepping niet anders zijn. Hijzelf is schijnende heerlijkheid. Uiteindelijk zijn er zo in het nieuwe Jeruzalem ook geen hemellichten meer nodig; wel de gekruisigde en opgestane Christus: *De stad behoeft de zon en de maan niet, dat zij in dezelve zouden schijnen; want de heerlijkheid Gods heeft haar verlicht, en het Lam is haar Kaars*⁴².

Z. E. H. Joannes Baptista RYCKEWAERT S.T.D. (+1872)

Deze prent is gedrukt bij Vr. VANHEE-WANTE in Brugge, de afbeelding is van PETYT⁴³ in Brugge. Alle verwijzingen zijn Bijbels.

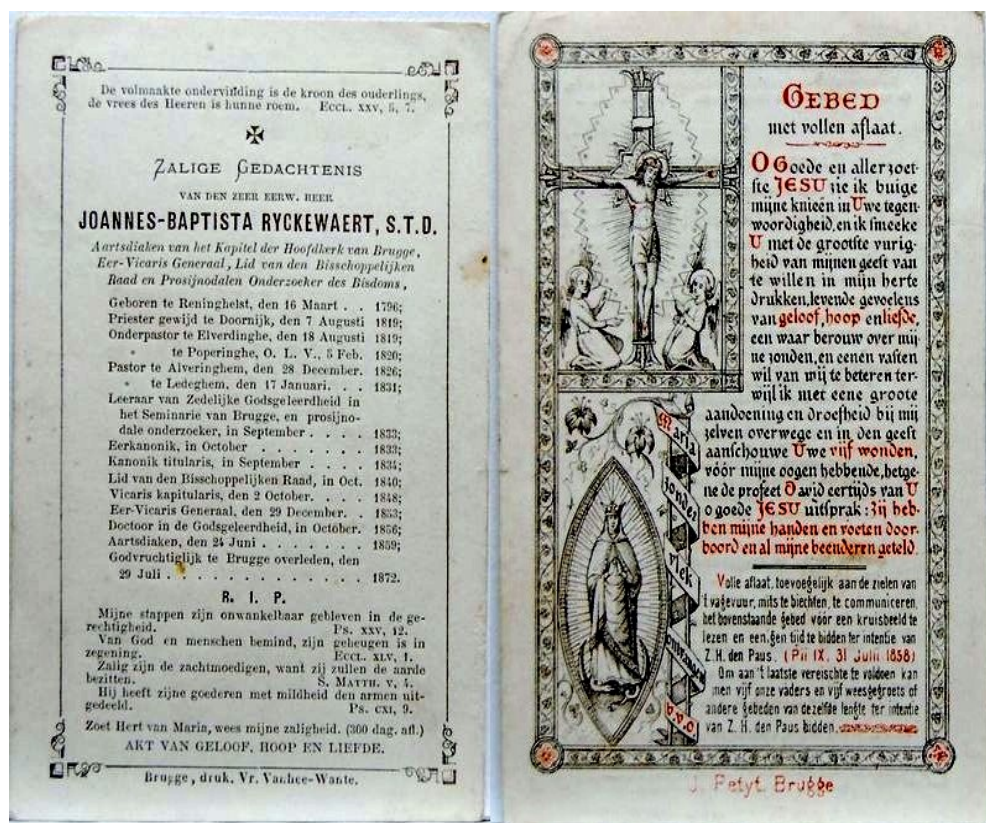
41 Ook al is de Apocalyps toch altijd ergens *om de hoek*.

42 Openbaringen 15.

43 De latere VANDEVYVERE-PETYT, Brugge.

Het geheel doet veel soberder aan. Jezus aan zijn kruis is niet begeleid door Joannes en Maria maar door de twee engelen⁴⁴ die men ook in het Heilige der Heiligen aantreft op de ark. Jezus is uitgetekend als God. Maria is gekroond en is vanuit dezelfde combinatie van Genesis en het boek Openbaringen de overwinnares op de slang. Ze heeft de maansikkel onder haar voeten cf. supra een duidelijk apocalyptisch gegeven.

In de aanhef verbindt men de hoge leeftijd vanuit Ecclesiasticus 25: 6: *De kroon van oude mannen is hun grote ervaring, hun trots is ontzag voor de Heer.*

Waarom men naar de armen verwijst kunnen we misschien koppelen met het artikel over Augustinus Josephus RYCKEWAERT⁴⁵ uit ons kannunikken revue eerder gepubliceerd. Maar dat valt even buiten de termen van deze opzoeking.

Als we even zijn curriculum doornemen zien we dat het niet zomaar een onderpastoor was.

44 De bekende cherubiem.

45 SAPPig XI, 2 *Kannunikken revue*, H. Vandenberghe p. 57-76. Er is echter geen onmiddellijke familieband te zien in de vergelijking der beide ouders. Ze waren wel allebei werkzaam in hetzelfde milieu.

Hij was de zoon van Petrus-Joannes en Maria-Francisca van Eecke. In Reningelst stond zijn wieg en hij werd gewijd gewijd als hij 23 was. Op Odis zien we dat hij voor zijn wijding in 1819 nl. 10.1815: leraar grammatica was aan het klein seminarie van Roeselare. 07.08.1819: priesterwijding te Doornik door Bisschop HIRN⁴⁶. Voor hij naar Poperinge kwam als onderpastoor deed hij dienst in wat men wel eens de onderdekenij van Poperinge noemt in Elverdinge onderpastoor⁴⁷. 18.08.1819: onderpastoor te Elverdinge, Sint-Pieter en Pauluskerk. Op 05.02.1820 werd hij zes jaar onderpastoor te Poperinge, O.-L.-Vrouwkerk. We kennen zijn mooie handtekening. Daarop volgt: 28.12.1826: pastoor te Alveringem, Sint-Omaarskerk – 17.01.1831: pastoor te Ledegem, Sint-Pieterskerk. Daarop volgt zijn professoraat: van 09.1833: gedurende 28 jaar professor moraaltheologie in het groot seminarie te Brugge, daarnaast examinator prosynodalis. 21.10.1833: erekanunnik. 11.09.1834: titulair kanunnik. 1840: raadsheer van de bisschop, tot 17.07.1872. 02.10.1848: na het overlijden van bisschop BOUSSEN wordt hij kapittelvicaris van het bisdom Brugge. 29.12.1853: ere vicaris-generaal. 10.1856: eredoctor in de theologie aan de universiteit van Leuven. 24.06.1859: aartsdiaken. 08.1860: emeritaat aan het seminarie, maar blijft er evenwel wonen tot 1866. Overleden in zijn huis, Nieuwstraat C7 in Brugge 29 juli 1872. Wat al die titels betekenen laten we voor een schrijver na ons. Hij hoort tot de eminente Poperingenaars⁴⁸.

46 Van die bisschop HIRN is zeer weinig bekend – althans online – Hij stierf in ehtzelfde jaar van de wijding van E. H. RYCKEWAERT hier vernoemd.

47 Ook de latere deken DE BO volgde die weg.

48 Hij diende zowel in het bisdom Gent als het bisdom Brugge (na 1834).

Virginie BLOMME, echtg. Henri DAVID (+ 1900)

De verwijzing naar de psalm is hier niet juist. Er zijn geen 17 verzen in Ps 30 en in Ps 31 is er geen zin te vinden die hetzelfde aanbrengt⁴⁹.

Met Mattheus brengt de tekst een zin aan uit het Onze Vader. Als vrouw krijgt ze zoals wel meer gebeurde de lof zoals Judit in het Eerste Verbond (cf. supra).

Met een beroep op het *verlossende* bloed van Christus en de akten van Geloof, Hoop en Liefde: de drie goddelijke deugden maakt men er een echt bidprentje van.

Zij was van Beveren (Roesbrugge) wellicht is hierom een verwijzing naar de *gelukzalige Idesbald van der Gracht*, 3de abt van de Duinenabdij (1155-1167) aangebracht. Roesbruggenars kwamen toch naar Poperinge om hun bidprentje te laten drukken.

Antependium van de H. Barbara uit Onze Lieve Vrouwkerk.

De twee wijsvingers open is een detail waar we kunnen op wijzen. Iconografisch wil men er het drievingerkruis⁵⁰ mee aanbrengen. Deze verdeling van de hand in resp. twee en drie vingers symboliseert enerzijds de twee naturen van Christus (God en mens) en anderzijds de Drieëenheid (God, Zoon en Heilige Geest). Dit zou bekend zijn van de grote schilder Rafaël.

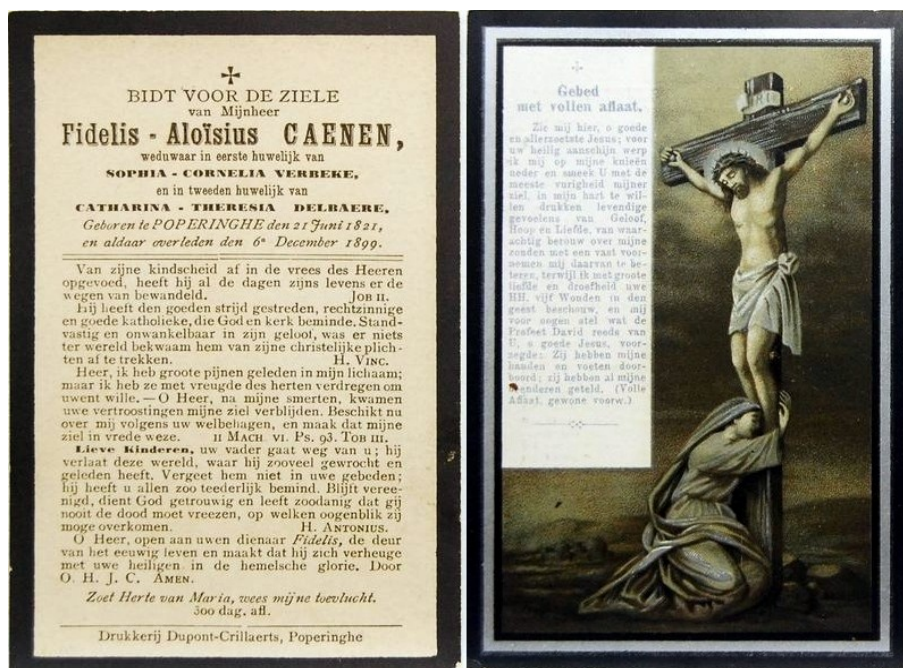
49 Wellicht plaatste men een "X" teveel. Ps. 22 kennen we uit voorgaande verwijzingen.

50 Bij het drievingerkruis, ingevoerd door patriarch Nikon in 1654, raken duim, wijsvinger en middelvinger elkaar, en zijn de ringvinger en de pink naar binnen gevouwen, naar de handpalm.

Zij was anno 1900 lid van de broederschap van de Heilige Barbara in Onze Lieve Vrouw parochie. Het Barbara altaar stond rechts en is verwijderd in 1905.

Fidelis-Aloïsius CAENEN, weduwnaar Sophia-Cornelia VERBEKE, en Catharina-Theresia DELBAERE (+ 1899)

Naar het einde van de 19de eeuw komt Maria Magdalena aan de voet van het kruis. Deze reeks is bijzonder donker. De doffe kleuren en het zilver wegen op het gemoed, maar geven ook een waardigheid aan de herdenking.

Door naar Maria Magdalena te verwijzen combineert men teksten die wellicht niet onmiddellijk bewijsbaar bij elkaar horen volgens de ernstige exegeet. Maria van Magdala wordt dan de boetvaardige zondares, de vrouw die in het huis van de Farizeeër de zalving van de begrafenis vooraf nam en uit wie zeven duivels was uitgedreven.

Heel de geschiedenis lang heeft men tot in de Da Vinci code toe alles door mekaar gegooid. Hier is het wel bedoeld te wijzen op het berouw dat beloond werd. Maria Magdalena was ook de eerste waaraan Jezus verscheen na zijn verrijzenis.

Job trotseerde de miserie en dat deed de overledene ook.

We constateren dat ook Vincentius a Paulo, hier te pas komt. Hij wordt aangehaald als de Heilige die als toonbeeld van kerkbetrokkenheid fungeert.

Na de klassieke Makkabeeën, en Tobit tekst moet de Heilige Antonius⁵¹ de kinderen aanzetten tot een leven waarbij men niet bang moet zijn om te sterven. Antonius, de kluizenaar, is model omwille van zijn ascetisch leven.

Amelia Fidelia VANDESTEENE, dochter van Pieter en Rosalia HAUWEN, echtgenote Aloys COSSEY (+ 1891).

Uit de tekst lijden we af dat ze kinderen heeft en een zoon priester. Franciscus en Monica zijn heiligen waar we nog niet zoveel teksten van gevonden hebben. Wellicht de inspiratie van de zoon priester. De spreuken wijzen op de *vreze des Heren*⁵².

In die lijn kiest de opsteller voor die Heiligen opdat zij *door elkander te beminnen* de vrede onder hen zouden bewaren.

Franciscus moet hen herinneren aan de mentaliteit van de Franciscanen: tegenover de medebroeder en de andere mensen moet men altijd nederig *minder broeder* zijn, ten dienste staan.

51 Bedoeld is Antonius abt, de eremijt, die een leeuw uit de nood hielp en als huisdier in zijn woning hield. Hij trotseerde vooral veel bekoringen. Antonius van Padua is meer de Heilige tegen de donder en voor de verloren voorwerpen.

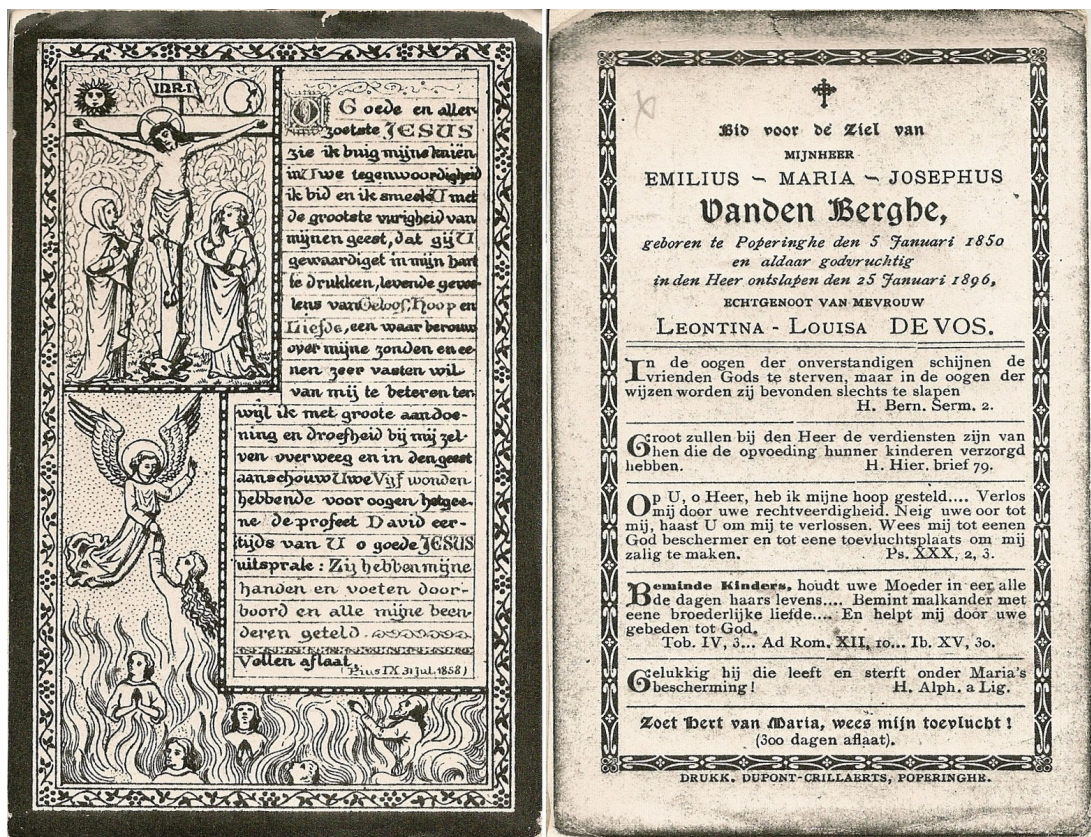
52 De term is exegetisch zeer bekend. Het begin van de wijsheid is de *vreze des Heren*. *Wij zouden het kunnen vertalen in ontzag voor God dat is rust voor de wijze mens.*

Uit het leven van de Heilige Monica constateren we waarom de tekst deze zin gebruikt en de Heilige Monica vermeldt.

En kort daarna zei ze tot ons beiden: "Begraven jullie dit lichaam maar waar het uitkomt; laat de zorg daarover jullie niet hinderen; één ding vraag ik jullie slechts: dat jullie bij het altaar van de Heer mij gedachtig zijn, waar jullie ook zullen zijn." En nadat ze deze gedachte met de woorden die ze ter beschikking had tot uiting had gebracht, zweeg ze en onderging de kwelling van haar verergerde ziekte.'

Emilius Maria Josephus VANDENBERGHE, echtgenoot Leontina Louisa DEVOS (+ 1896)

Hij stamt uit de fam. VANDENBERGHE uit Westvleteren.

De geschreven tekst duidt op een evolutie binnen de drukkunst. De verwijzing naar de opvoeding van de kinderen is helemaal in de lijn van wat we uit de context van de familie kunnen afleiden. De kinderen hadden voor zover we in enkele details herinneren een geslaagde toekomst⁵³.

53 Dochter Marie Jeanne trouwde Nestor LAHAYE, vader van Sylvain LAHAYE, die Arlette DUCCLAS huwde.

Psalm 30 is hier wel gekozen in het licht van het vertrouwen dat Emile naar de hemel is: *2 Hoog wil ik u prijzen, HEER, want u hebt mij gered en mijn vijand geen reden gegeven tot vreugde. 3 HEER, mijn God, ik riep tot u om hulp en u hebt mij genezen.* In verdere verzen is duidelijk dat die vijand de dood is.

Met Tobias en de brieven van de apostelen schrijft men het bekende refrein. *Bemint elkaar.*

De bekende Alfonsus a Liguori verwijst naar het belang van de Onze-Lieve-Vrouw devotie⁵⁴. We merken op dat hier niet frequent verwezen wordt naar de devotie tot Onze Lieve Vrouw van Sint Jan alhoewel het vele prentjes van Poperinge betreft.

Ludovicus Jacobus Bruno RAMOEN, echtgenoot Regina Maria DELANOTE (+ 1891)

1 Koningen 15: 32 is een tekst die we niet zoveel tegenkomen. De verwijzing blijkt ook niet toepasselijk.

54 014090660 – met dit nummer kan je in de verzameling prentjes van Onzen Heertje de levensregel van de congregatie van Alphonsus nalezen.

Misschien heeft Hieronimus dezelfde toepassing gemaakt die een kunstenaar bracht tot de afbeelding van de koning David die Salomo bijstaat aan zijn sterfbed. De schilderij is gedateerd 1585⁵⁵. Ze is toegeschreven aan Jan SWART uit Groningen.

De Mariaverering wordt gecounterd door de Heilige Bonaventura. Van hem is ook een veel afgedrukt gebed tot Maria verspreid. In zijn drievoudige leer bedoelde hij: *een weg van innerlijk leven, een Mariale weg om in liefde te groeien: zoals Maria, stellen ze ons inderdaad open voor de inwerking van de Heilige Geest*

Christus draagt ook de christofore aureool.

Het prentje werd gedrukt in Wervik.

Einde negentiende eeuw wist iedereen blijkbaar wat men bedoelde met de zielen in het vagevuur (cf. supra).

Maria RYCKEBUSCH, soeur Marie Godelieve (+ 1896)

Zij was missiezuster en trok naar Congo waar ze overleed in Luluaburg.

Ze was er niet lang. Op het prentje lezen we een stuk uit de brief die ze schreef vanop de missieboot.

De achtergrond van de tegenstelling *nakomelingen van Cham* en *petit anges noirs* is enkel gezien de tijdsgeest minder zwaar.

Toch zit er een angel in die uitdrukking. Exegetisch zijn we allemaal uit Noach. De interpretaties die Afrikanen en veelal kolonialen⁵⁶ reserveren voor Cham zijn minder juist en dienen enkel racistische keuzes.

Op de negers **zou** er een dubbele vloek rusten: die van Adam en die van Cham. De vloek over Adam deelden de zwarten met de blanken, maar de vloek over hun voorvader Cham was speciaal over hen uitgesproken. Het bijbelverhaal waar deze exegese op steunt **zou** staan in Genesis. Noach en de mensheid zijn door JHWH, die zijn regenboog, spant uitgenodigd om te leven naar Gods bedoeling. Noach plant een wijngaard en maakt wijn, maar drinkt daarvan te veel zodat hij zich uitkleedt en naakt zijn roes uitslaapt. Zijn zoon Cham ziet zijn vader zo liggen en vertelt het aan zijn broers. Zij pakken een mantel en lopen achterwaarts, het hoofd afgewend, naar hun vader en bedekken zijn naaktheid. Als Noach uit zijn roes ontwaakt is, zegent hij zijn zonen Sem en Jafet en vervloekt Kanaän, de zoon van Cham⁵⁷.

55 [http://collectie.boijmans.nl/nl/object/90163/Koning-David-instrueert-Salomo-op-zijn-sterfbed-\(1-Koningen-2:1-2\)/Anoniem](http://collectie.boijmans.nl/nl/object/90163/Koning-David-instrueert-Salomo-op-zijn-sterfbed-(1-Koningen-2:1-2)/Anoniem).

56 We willen deze vaststelling niet veralgemenen.

57 Genesis 9: 20-23.

In Israël is het ongepast om de naaktheid van een familielid, zeker van de ouders te zien. De naakte verwant moet je toedekken en niet blootstellen aan jouw en andermans blikken.

De bijbeltekst roept vragen op: waarom wordt niet de vader Cham vervloekt, en wel diens zoon Kanaän? Maar duidelijk is dat de Israëlitische verteller niets wilde zeggen over de bewoners van het Afrikaanse continent of over hun huidskleur. De verteller heeft iets willen zeggen over de Kanaänieten, een volk dat midden onder de Israëlieten woonde. Hij heeft met dit verhaal willen de bestaande toestand legitimeren nl. dat de Kanaänieten door de Israëlieten tot slaven waren gemaakt.

Wat deze racistische exegeten willen bekomen is dat slavenjacht, slavenhandel en slavenarbeid bijbels – zoals de Kanaänieten van toen – verantwoord zijn – zie het verhaal van Noach en Cham.

We maken een fout door alle volgelingen van Cham vervloekt te noemen. Deze insteek wordt nog bijgewerkt door een legendarische trek aan het verhaal toe te voegen: Cham kreeg op het moment van de vervloeking een *zwarte huidskleur*. Ook de genealogische verbinding van Cham met zwart Afrika moest worden gelegd. Waar liggen de wortels van deze ongefundeerde racistische theologie⁵⁸?

AVE MARIA

**PAUSELIJK GENOOTSCHAP
DER H. KINDSHEID**

I. *Doel* : Het leven der verlaten ongelovige kinderen redden. De slaafjes vrijkopen, hun de genade van het H. Doopsel bezorgen alsook het geluk van een kristelijke opvoeding.

II. *Middelen* : 1) Dagelijks het « Wees Gegroet » met het gebed « Heilige Maagd Maria, bid voor ons en voor de arme ongelovige kinderkes » bidden (100 dagen aflaat).

2) *Jaarlijkse bijdrage van minimum 5 fr.*

III. *Leden* : De kinderen vanaf hun Doopsel tot 12 jaar. Vanaf 12 jaar dragen de deelgenoten de naam van geagregeerde.

IV. *Doopnaam* geven aan een heidens kind : 10 fr. ; *Vrijkoop* : 50 fr. ; *Blijvend of bestendig lid* der Heilige Kindsheid: 200 fr.

GEBED TOT HET KIND JEZUS

O kindje Jezus, dat door de zorgen van Jozef en Maria van de moord op de Onnozele Kinderen hebt willen verlost worden en die de dood van deze jonge martelaren met het eeuwig leven hebt beloond, ontvang, o Jezus, gij beste vriend der kinderen, ontvang met goedheid de kleinen die zich aan uw heilige Kindsheid toewijden, zegen en heilige om naar uw voorbeeld en onder de bescherming van Maria en Jozef, de verlosser te worden van de arme ongelovige kinderen. Amen.

is lid geworden

van de 'H. Kindsheid op 10 12 61

Te bekomen op het Diocesaan Sekretariaat.
Met Kerkelijke goedkeuring.

HEILIGE MAAGD MARIA,
BID VOOR ONS
EN VOOR DE
ARME ONGELOVIGE KINDERKENS.

58 David M. GOLDENBERG komt in *The Curse of Ham* na uitputtend onderzoek tot de conclusie dat van racistische trekken in de Bijbel geen sprake is.

Ouderen onder ons kennen zeker nog de bloeiende missieactiviteit van de 20ste eeuw.

In Jesaja 18 bijvoorbeeld zijn de donkerkleurige Ethiopiërs gerespecteerde en gevreesde krijgers. Er spreekt uit deze tekst eerder achting dan minachting voor dit volk. Opvallend is dat hun huidskleur niet genoemd wordt. Geheel kleurenblind is het Eerste Verbond niet, maar de huidskleur van de Ethiopiërs is blijkbaar geen belangrijk gegeven.

Hetzelfde geldt voor de vrouw van Mozes, die in Numeri 12:1 een *Kusitische* genoemd wordt. Deze vertaling die het Hebreeuws letterlijk weergeeft en nog in de Statenvertaling te vinden is (*Cuschietische*), verdient aanbeveling boven die van de NBG 1951 (*Ethiopische*) en die van de Nieuwe Bijbelvertaling (*Nubische*), omdat het kan gaan om een donkere vrouw uit Afrika, maar ook om een donkergekleurde nomadenvrouw uit de Negev. Moderne exegeten gaan veelal van het laatste uit. Er komt protest tegen de keuze van Mozes, *maar de huidskleur speelt daarin geen enkele rol*.

Iets dergelijks vinden we in het Tweede Verbond. De schatbewaarder uit Ethiopië wordt in de Statenvertaling nog met een kleuraanduiding *Moorman* genoemd, dienaar van *Candacé, de koningin der Moren*⁵⁹. Dat roept associaties op met *Moriaantje zo zwart als roet*. In het Grieks staat er een aanduiding van een volk: *Aitiops* – wat in latere vertalingen ook gewoon met *Ethiopiër* is weergegeven. Op geen enkele wijze schijnt de kleur van de man relevant te zijn. Dat hij in Handelingen optreedt, zal zijn omdat hij als Ethiopiër de verst afgelegen volken vertegenwoordigt die men zich in die tijden kon voorstellen. In die zin representeert hij de verre volkeren die ook horen van Jezus Christus en gedoopt worden.

Hetzelfde zien we bij Paulus. Er is zelfs in zijn opsomming van tegenstellingen geen zwart-blank te bespeuren. Er is sprake van Jood of Griek, van slaaf of vrije, van mannelijk en vrouwelijk. De term racisme is voor de Oudheid een anachronisme. Voorkeuren voor een bepaalde kleur spelen zeker mee. In de Oudheid wordt de eigen huidskleur normaal en normatief geacht. Die is zowel binnen de Grieks-Romeinse wereld als in de oosters-mediterrane wereld lichtbruin. Lichter en donkerder valt uit de toon⁶⁰, maar niet blank en zwart..

Waar haalt men de binding tussen Cham en Afrika? Opmerkelijk is het feit dat de Joodse Talmoed de straf van Cham niet verbindt met de feiten rond Noach eerder genoemd. De expliciete vermelding van Chams verkleuring vinden we in De tractaten van de Talmoed⁶¹. Chams vervloeking die als consequentie had dat hij zwart werd is opvallend genoeg hier niet de straf

59 Handelingen 8: 27.

60 In het jodendom uit de tijd van de *Misjna* (ongeveer 200) blijkt dat uit de norm die voor het priesterschap geldt: uitgesloten van dit ambt zijn niet alleen zij die te groot of te klein, maar ook zij die te blank en te zwart zijn (mBechorot 7.6).

61 pTa'anit 1.6 en bSanhedrin 108b.

voor de bespottung van zijn vader, maar voor het feit dat hij, tegen Noachs uitdrukkelijk bevel in, gemeenschap met zijn vrouw had in de ark. Om begrijpelijke redenen had Noach de voortplanting in de ark aan banden willen leggen, maar drie hielden zich niet aan dit gebod: de hond, de raaf (oorspronkelijk wit) en Cham. Alle drie werden gestraft, Cham zichtbaar in zijn huidskleur.

Het complete beeld vinden we in de zevende eeuw in de Arabisch-islamitische en de Syrisch-christelijke teksten. Daar komen alle lijnen bij elkaar. De vloek van Noach wordt een dubbele: Cham wordt zwart én slaaf. En deze vloek loopt door naar zijn nageslacht, de zwarte slaven van Afrika.

Hier gebeurde wat zo vaak is gebeurd: de exegese werd bepaald door de maatschappelijk gewenste uitkomst. In het Midden-Oosten verschenen steeds meer zwarte slaven. Ze waren er vanouds, maar na de opkomst van de islam neemt het aantal zwarten onder de slavenbevolking absoluut en relatief toe. De oorzaak ligt in het feit dat moslims geen medegelovigen en geen leden van de beschermde godsdiensten jodendom en christendom tot slaaf mochten maken. Er moest dus uitgeweken worden en dat gebeurde naar zwart Afrika. De vloek over Cham en de Afrikaanse volkeren is duidelijk een van de mindere producten van de abrahamitische oecumene⁶².

62 De vloek over Cham en de Afrikaanse volkeren is duidelijk een van de mindere producten van de abrahamitische oecumene. Ook wetenschappers hebben proberen te bewijzen met de rangorde die men in de schedels zag dat de Afrikaanse mens duidelijk dichterbij de oerang-oetan stond dan de westerse mens. We zien hierin een typische vorm van het paard achter de wagen spannen. *Pour le besoin des choses* leren we in de Franse literatuur.

Sidonia Anastasia PREM, echtgenote Aloïsius Alphonsus DELBAERE

De druk is reeds bij SANSEN-DECORTE op dat moment. Thren. Is de afkorting die men gebruik voor het bijbelboek Klaagliederen (Liber Threnorum).

Blijkbaar sprak men van *rechten onzer Moeder de H. Kerk*. Hiermee bedoelde men (wellicht) de zegen *in articulo mortis*⁶³. We leiden dit af uit de formulering *alle rechten*. Het kan ook eenvoudig de laatste heilige sacramenten biecht, communie en Heilig Oliesel zijn.

Alphonsus wees op de belangrijkheid van de Mariadevotie (cf. supra) en de spreuken loofden de gelovige vrouw. Ps 90 (91) is quasi letterlijk geciteerd: *11 Hij vertrouwt je toe aan zijn engelen, die over je waken waar je ook gaat. 12 Hun handen zullen je dragen, je voet zul je niet stoten aan een steen.*

Op een andere prent rankt de wijnstok over de gehele afbeelding. In de rand staat een kruis. Bovenaan is de ciborie overdekt met een velum. Er bloeit een bloempje. De treurwilg⁶⁴ brengt de sfeer van het kerkhof in beeld.

Het alternatieve prentje dat we hier afbeelden schetst de zeis⁶⁵, de lauwerkrans⁶⁶, het viooltje⁶⁷, de urne, de kaars, het doek en het kruis. Op een andere afbeelding is er geen kaars.

Van dit prentje bestaat een Franstalige versie.

De wijnstok, is het beeld van de genade waarin de christen door Jezus' bloed is betrokken. *Ik ben de wijnstok. Gij zijt de ranken.*

63 *Aan de apostolische zegen in articulo mortis* was ook de volle aflaat verbonden. De priester mocht die geven in naam van de paus bij stervensgevaar. Uiteraard onder voorwaarde.

64 Treurwilg = symbool van rouw en scheiding.

65 De dood, de onverwachte dood.

66 De overwinning op de dood in Christus.

67 Ofwel de drie-eenheid, of de gedachtenis. Dit laatste is vrijwel zeker de betekenis in onze gewesten, gezien deze opvatting verwijst naar *les pensées*, het Franse woord voor die bloem en de gedachtenis aan de overledenen.

De inleiding verwijst naar Paus Leo XII (1823-1829). Hij vaardigde een decreet uit dat na biecht en communie de volle aflaat gaf aan diegene die dit gebed las.

Adelaïde GHUUSE (+1858)

De wijnstok rankt binnen het kader rond geheel de afbeelding. Het is een oudere afbeelding nl. van voor 1858.

In de inleiding maakt men duidelijk dat Pius VII (10 augustus 1821) dit gebed voor een kruis verricht, na biecht en communie, met een volle aflaat bedacht. Er moesten geen andere gebeden meer bijgevoegd worden. De Congregatie van de Aflaten (*Congregatio indulgentiarum*) publiceerde dit besluit in april 1840.

Anna Clara DESODT (+ 1857)

Het bidprentje van *Anna Clara* is de druivenrank zonder korenaren.

De wijnstok is zeer gestileerd. Op de meeste afbeeldingen is de wijnrank doorweven met korenaren. Vaak is de wijnstok weelderig, de Christus aan het kruis is variabel en het bordje INRI is niet overal aanwezig. Jeruzalem is vaak niet herkenbaar of afwezig.

Enkele variaties geven we hier in kleiner formaat.

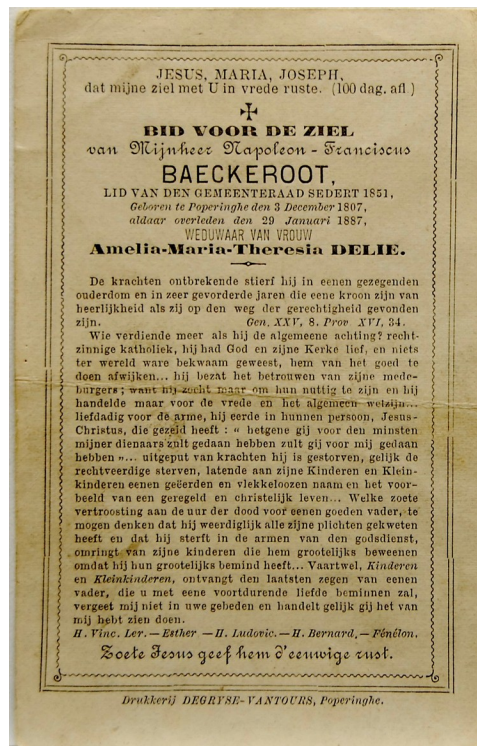
Om de eucharistie aan te prijzen groeit er koren aan de voet van de druivenstok. Jeruzalem in de verte brengt het Nieuwe Sion in 't verschiep.

Een van de duidelijkste en volledigste beelden van het heilsparcours toont de gelukkige die uit het vagevuur⁶⁸ wordt weggehaald door een engel die van bij het kruis komt. Zie Emilius VANDENBERGHE supra. Aan het kruis staan Maria en Joannes. Maria wijst naar de bloedstroom die uit het hart van Jezus. Zie Elie VAN MERRIS (kleur).

Uit het bloed en water van Jezus bloedend Hart wordt de kerk geboren⁶⁹. En die kerk precies zorgt voor de genade door, in en met Christus. Hij brengt gelovige in de hemel aldus de kerkelijke theologie. Aflatenspreuken ontbreken dus nergens.

Napoleon Franciscus BAECKEROOT (+ 1887), wed. Amelia Maria Theresia DELIE.

68 Alhoewel de theologie altijd huiverig is geweest voor de voorstelling van het vagevuur als een vuur, toch heeft de volkskunst altijd weer gebruik gemaakt van dit beeld. Het vuur hield het gevaar in te denken dat er het vagevuur een *helletoeestand* is. Het vagevuur wordt in het *Theologisch Woordenboek*, Romen en Zonen, 1958, omschreven als een *zelf-onteiening* (kol. 4647), *volkomen aan God worden, niet als straf van een vertoornde God, maar als een weldaad Gods*, o.a. uit de *schat der kerk* (aflaten) *verkregen*.

69 Joannes 19: 34.

Hij was blijkt het seder 1851 lid van de gemeenteraad. Omwille van zijn leeftijd (80 jaar) gebruikte men Genesis 35 waar er staat dat Isaak honderdtachtig werd⁷⁰.

De verwijzingen brengen én gebruikelijke Heiligen: Vincentius als leraar en Bernardus, maar ook Ludovicus en Fénélon.

De Heilige Ludovicus – Lodewijk IX – werd 20 jaar na zijn dood al heilige verklaard omdat hij stierf in de achtste kruistocht (1270). Zijn dood wordt voorbeeldig beschreven. Met de zin: *Heer, ik zal uw tempel betreden en u aanbidden.*

Fénélon, hier vermeld, is een studie waard voor zover er mensen waren die de zinsspelning – als ze er was – hebben begrepen. Hij stond in het vuur van de strijd omtrent het quiëtisme⁷¹. De meest bekende spreuk was: *le péché originel a rendu l'inégalité nécessaire pour empêcher que chacun ne veuille être le maître et le tyran de tous les autres et donc justifie la primauté du roi, dans les faits tous les hommes, y compris le roi, sont égaux de nature.*

Zijn afkeuring van Lodewijk XIV is bekend.

Hij kon zijn veroordeling ontkomen. Toch is de keuze die in de verwijzing naar Fénélon ligt niet onmiddellijk wat we in de gebruikelijke aflatenberg verwachtten. Ook in de beschrijving *dat hij weerdelijk alle zijn plichten gekweten heeft* steekt niet de *gelatenheid* van het quiëtisme.

Dat hij in de armen van de kerk sterft is wel zonder te noemen onrechtstreeks aan de aflatenleer verbonden. De voorkant van het prentje huldigt wel het nut van schietgebedjes en aflaatbeden.

De tekst rond de afbeelding verwijst naar het leven van de H. Ludovicus. Zou het toch Lodewijk XIV zijn dan hebben we weer een moeilijkheid met Fénélon. Zo stoten we stuk voor stuk op grondstof voor een sterke academische theses.

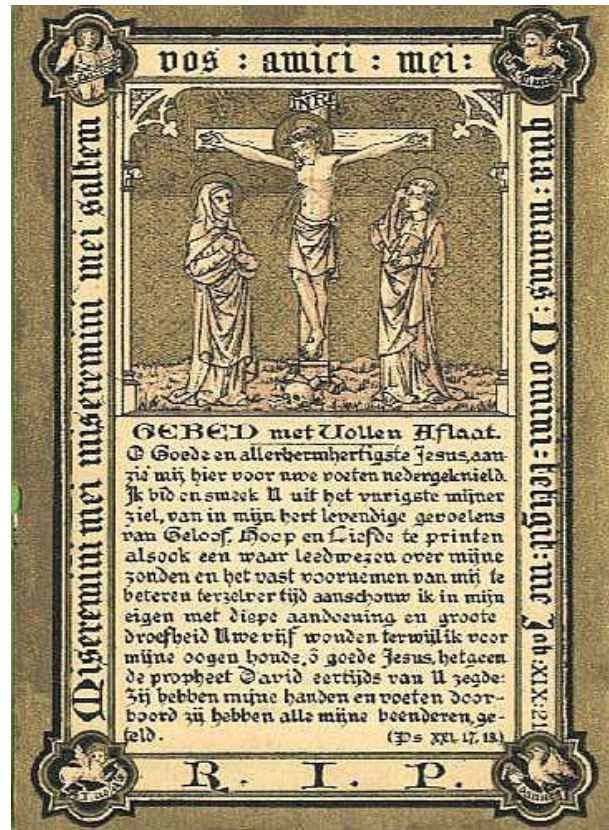
Tenslotte onderlijnt men Fénélon wellicht enkel de gerustheid die men heeft als voorbeeldig levende gelovige.

Mauritius Joannes GHYSELEN, echtg. Maria Theresia DEVOS (+ Ieper 1896)

70 Genesis 35: 29.

71 Het quiëtisme stelt dat men via de erfzonde tot een onmogelijke strijd is vervallen en dat men alleen hiertegen in kan gaan via de godsdienstige houding van inwendige vrede en optimisme. Het gevaar bestond dat men zo tot de bijkomstigheid of zelfs overbodigheid besloot van het gebed, van het vervullen van de godsdienstige plichten, van het beoefenen van de deugden, van het onderhouden van de wetten van de moraal.

Zoals de troon in de hemel die door de vier wezens⁷² is omringd, is ook dit beeld door de vier beelden van de evangelisten omringd : de jonge man, de leeuw, het rund en de arend⁷³.

Onder het kruis staat Joannes met het boek en Maria in gebed. De tekst in het kader luidt:

*Miseremini mei, miseremini mei saltem vos, amici mei, quia manus Domini tetigit me*⁷⁴ - *Ontferm U, ontferm u over mij, tenminste, gij mijn vrienden.* De tekst wijst op Job, die door vrienden (allerlei soort) getroost werd in zijn ellende. *Heb medelijden, vrienden, heb medelijden met mij,*

72 Openbaringen 3: 6.

73 De vier dieren = de vier geïnspireerde schrijvers van de canonieke evangeliën. Het zijn de apostelen Matteüs en Joannes, en de apostelleerlingen Marcus en Lucas. Ze worden in de kunst symbolisch voorgesteld door: een *engel of mens* (Matteüs) - zijn evangelie begint met de menswording van Christus; een *leeuw* (Marcus) - zijn verslag begint met Joannes de Doper, die in de woestijn zijn prediking begint; een *rund* (Lucas) - zijn tekst begint met het offer van Zacharias in de tempel waar men runderen offerde; een *adelaar*, of arend (Joannes) - zijn redactie is een hoogvlieger; De vier dieren worden ook vernoemd bij Ezechiël 1:5vv, daar dragen ze een vreemdsoortige wagen, waar JHWH op zit. *B.W.*, kol.489; *E.K.W.*, kol. 205.

74 Job 19: 21

want de hand van God heeft mij getroffen. De uitdrukking komt uit de Vulgaat (Latijn) en is hard in zijn weergave. De Hebreeuwse term is te vertalen als *aangeraakt*.

Van dit prentje bestaat een Franse tekst en een prentje met de zon en de maan bij het tafereeltje. De zon en de maan verwijzen naar de gebeurtenissen in de natuur op moment van Jezus dood en de apocalyptische werkelijkheid, het einde van de wereld en de kracht van de kruisdood voor de overwinning van het goed op het kwaad (cf. supra Melania ANSEEuw).

Maria Magdalena WALES (+ 1894)

Zij is de dochter van Pieter-Joannes WALES en Henriette SERGIE, x Poperinge 30-09-1863.

Jezus komt. Daar wordt de kerk geboren. Die kerk deelt genade (zo nodig voor de zielen in het vagevuur) uit. Joannes draagt het evangelie⁷⁵. De zon en maan zijn veel gebruikte attributen, bij deze voorstelling⁷⁶. De aflat wordt hier gesteund op het decreet van Pius IX, 31 juli 1858 - Decretum Urbis et Orbis.

75 Hij staat hier op de plaats van geblinddoekte synagoge uit de oude afbeeldingen .

76 Zon en Maan = enerzijds als verwijzing naar Oud- en Nieuw Testament, Eerste- en Tweede Verbond, anderzijds als natuurelementen, die even uit hun voegen gingen bij de dood van Christus.

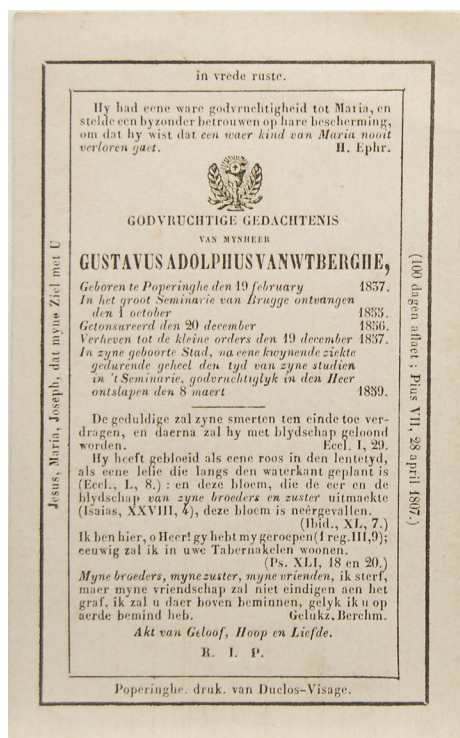
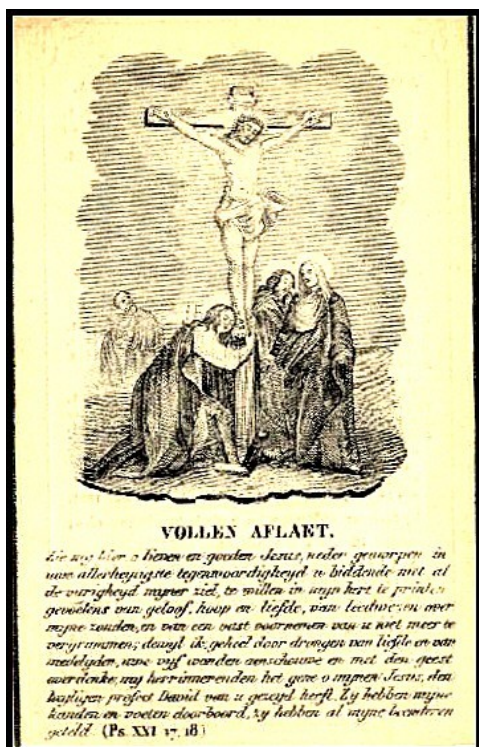
Uit water en bloed wordt de kerk geboren dit wordt hier in het bloed uit Jezus' Hart⁷⁷ aangewezen.

Ze was weeskind en stierf als 15 jarige in het St.-Michiels' gesticht. Wie dan dat gedicht maakte intrigeert ons.

We speurden even en vonden een Hubert RIETBERG, die in dezelfde stijl schreef over de worm *ach, de worm die bloemen knaagt*. We moeten ons inderdaad verplaatsen in de tijd om de poëzie te smaken. De theologische achtergrond is duidelijk met woorden van toen het *Herte zonder smerte: duo* (Jezus en Maria) *ticket naar de hemel*. De omlijsting rankt rond de prent gestileerd als de wijnstok met de druiven.

De volle aflaat waar het om gaat is niet te verwarren met de *portiuacula of toties quoties*.

In 1938 bepaalde Pius XI dat gelovigen op Allerzielen of op de zondag erna een *Toties Quoties-aflaat* konden verdienen. Dat betekent dat men iedere keer dat men een kerk betrad steeds opnieuw een aflaat voor een overledene kon verwerven, echter wel op voorwaarde dat men eerst had gebiecht, de communie had ontvangen en bepaalde gebeden had verricht. Deze aflaat vorm is achteraf verward geweest met de *portiuacula*⁷⁸ die aan de kerk van St.-Franciscus was verbonden.

77 Soms is het hart in functie van de prent aangepast. Hier is Maria duidelijk de geaccentueerde ontvanger.

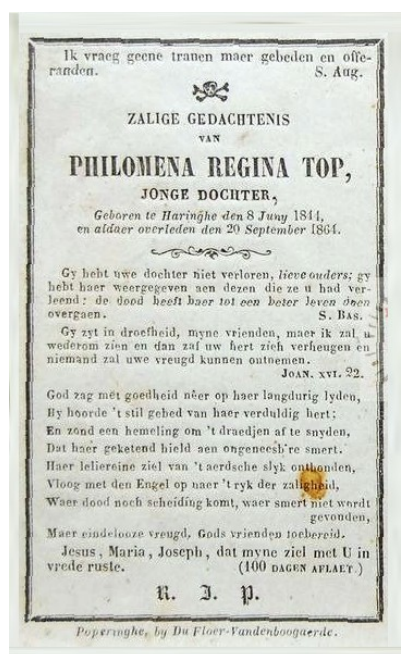
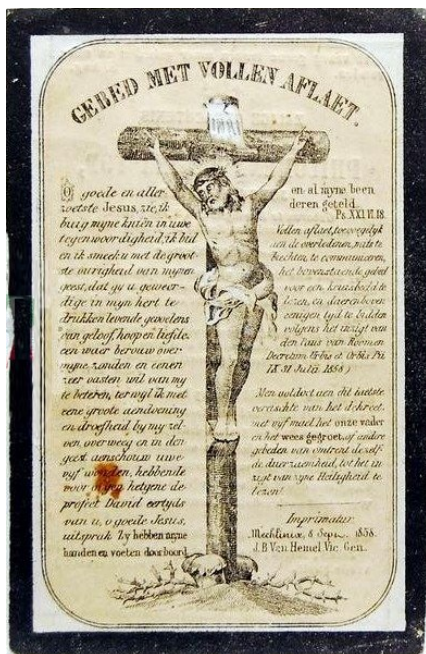
78 *Pesjoenkelen* is de verbastering die erin bestaat dat wanneer men in het kerkgebouw vijf Onze Vaders, vijf Wees Gegroetjes en vijf Eer aan de Vader's bad ter intentie van de paus dat daar een aflaat was aan verbonden.

Gustavus Adolphus VANWTTENBERRGHE (+ 1859)

Het volgende bidprentje is , een oudere prent (1854). Ze toont ons Maria en de twee andere vrouwen : Maria Magdalena en Maria van Klopas⁷⁹. In de verte wellicht Joannes. De tekst van het gebed is kalligrafisch weergegeven. De stam van het kruis is *geplant*.

Gustaaf is als subdiaken (getonsureerd) gestorven toen hij 22 was. Hij was toen nog in het seminarie en is er ziek gestorven. Dit is dankbaar om er de tekst uit Ecclesiasticus op te projecteren. Als een bloem geveld. De tekst uit Jesaja⁸⁰ suggereert dat JHWH niet altijd alle jaren gunt, ook al bidt men ervoor. *Hizkia draaide zijn gezicht naar de muur en bad tot de HEER: 3 'HEER, ik smeeek u, neem toch in aanmerking dat ik me altijd oprecht en met heel mijn hart naar uw wil heb gericht en steeds heb gedaan wat goed is in uw ogen.' Daarbij stortte hij bittere tranen. 4 Toen richtte de HEER zich opnieuw tot Jesaja : 5 'Ga naar Hizkia toe en zeg tegen hem: "Dit zegt de HEER, de God van je voorvader David Ik heb je gebed gehoord en je tranen gezien. Welnu, ik geef je nog vijftien jaar te leven.*

Dezelfde courage wil men medelen met naar Joannes Berchmans te verwijzen die ook jong stierf en heilig verklaard is.

79 Maria van Klopas, kan zowel de vrouw zijn als de dochter van Klopas. Zij was moeder van Jacobus, de apostel die in Jeruzalem, de kerk leidde (Matth. 27: 55v). Zij staat volgens Marcus 15:40 onder het kruis en volgens Marcus 16:1 is zij bij het graf. Volgens de *Legenda Aurea* (gouden legende), een verzameling van de Dominicaan Jacobus DE VORAGINE (1230-1298), apocriefe geschriften en oudchristelijke voorstellingen is Maria Klopas, de tante van Maria, langs haar vader Joachim .("Bijbels Woordenboek", Frithiof Dahlby, 1973, Ten Have Baarn, blz. 247)

80 Jesaja 38: 4.

Philomena Regina TOP (+ 1864)

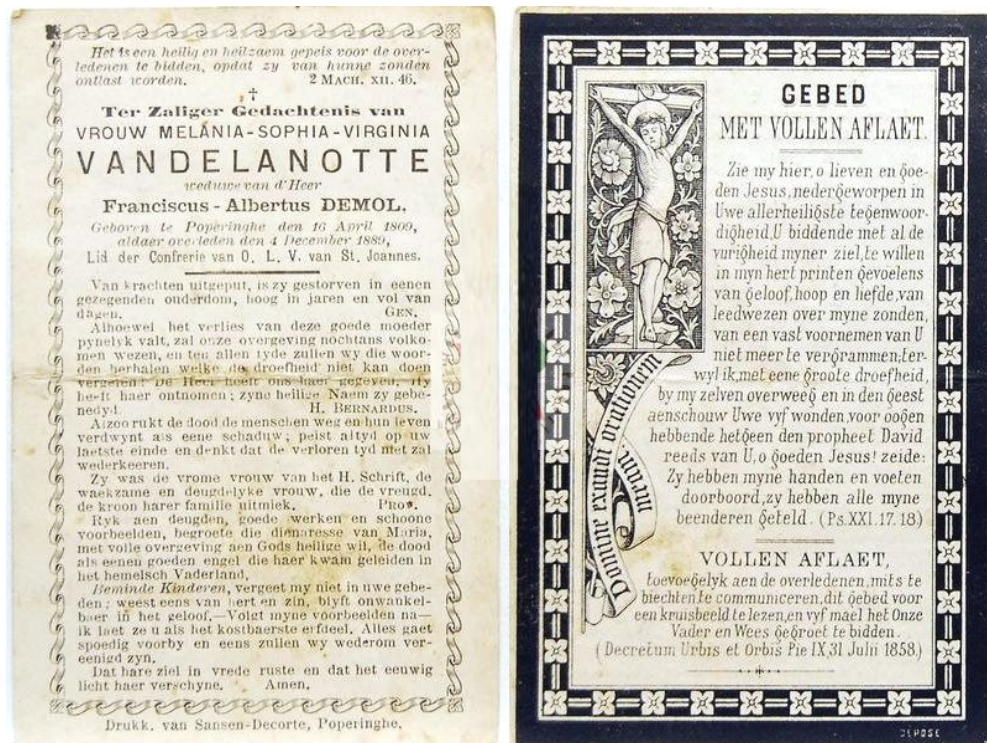
De stam van het kruis is gepland in de doornen. Dezelfde prent bestaat ook lichtjes bruin gekleurd. Rond de afbeelding staat een dubbele afgeronde lijn. (Bij de exemplaren zonder die rand staat nr. 61 in de rand)

Hetzelfde model is het bidprentje van *Pieter Joannes DECONINCK* (+ 1869) en *Ludovicus Guielmus DELBAERE* (+ 1859)

Met de zin uit een preek van de Heilige Basilius (4de eeuw) troost men de ouders. De bekende tekst uit Joannes belooft de nabestaanden in de hemel terug te zien.

Een jonge dochter die sterft ontlokt bijna telkens dichterlijke woorden. In de taal van die tijd is het *slijk der aarde* meer dan geld. En de *leliereine ziel* is uiteraard kandidaat voor de hemelse bruidegom.

Melania Sophia Virginia VANDELANOTTE (+ 1889), weduwe Franciscus Albertus DEMOL

Bidprentjes met gelijkaardig model: *Catherina Barbara FRUTSAERT* (+ 1892) en *Theresia Coleta DESODT* (+ 1872)

In de rand links staat het kruisbeeld in de bloemen. Eronder hangt een banner *Domine exaudi orationem meam*. - Heer, verhoor mijn gebed⁸¹.

Exaudi, Domine, orationem meam werd aansluitend beantwoord met *ad te omnis caro veniet, dat alle vlees naar U toe kome*. Dat is de reden waarom het op een bidprentje van de overledene staat.

Dit is een van de zeldzame prentjes waar in de 19de eeuw Onze Lieve Vrouw van Sint Jan wordt genoemd.

Melanie werd tachtig en men gebruikt de woorden uit de Statenvertaling hoog in jaren en vol van dagen. Waakzaamheid (wijze maagden) en deugdelijkheid zijn haar kroon en de borg vergezeld te worden van de goede engel: de dood. Zo redeneert men als men zich overgeeft aan Gods Heilige Wil.

Rosalie MAES, weduwe Joannes Baptist THEEETEN, echtg. Amandus Victorinus RICHERS (+ 1888)

Indulgence plénière, volle aflaat, in Mechelen goedgekeurd.

81 Deze aanroeping verwijst naar het psalmgebed in de officies van de kloosterlingen, of het brevier van de priester. In de Gregoriaanse dodenliturgie was het een van de antifonen (o.a. van psalm 50 uit de Laudan .)

Dit model bestaat uiteraard in vele opstellingen: het kruis links, rechts of zoals hier midden de gebedstekst.

Rosalie MAES is geboren in Oostnieuwkerke en sterft te Poperinge. Zoals het een *huisvrouw* past *was er niemand die een woord inbrengen kan ten haren nadeele*. De woorden zijn geplukt bij het boek Judith⁸²: *Niemand had iets op haar aan te merken, want ze leefde in groot ontzag voor God*.

De Heilige Franciscus van Sales en Bonaventura moeten de kinderen verwijzen naar godvruchtige literatuur. Franciscus was Jezuiet en de favoriet van de retraites en Bonaventura propageerde de Onze Lieve Vrouw devotie.

Hier is uitdrukkelijk vermeld dat er Onze Vaders en Weesgegroeitjes bij horen. Bijsluiters: het mogen ook gebeden zijn van dezelfde duur. Deze gebeden gebeuren voor de intenties van de Paus.

Ongeveer zelfde model *Félix Cornelis DOOM* (+ 1894), weduwnaar Amelia Victoria DUPONT, maar kruis op calvarie.

Nathalia Cornelia BILLIAU, echtg. Eusebius Franciscus LEBBE (+ 1896)

Jeruzalem vertelt in de verte dat het gaat om het gebeuren op Golgotha. We zinspeelden reeds op de Joodse legende dat er Adam is begraven. Jezus als nieuwe Adam is borg voor de nieuwe schepping. Dat is de visie van Paulus.

Jezus op Zijn kruis afgebeeld in het midden boven het gebed met volle aflat. De schedel⁸³ ligt voor de kruisvoet en de bliksem – niet zo goed te

82 Judith 8: 8.

83 Zie Blz. 12.

zien op dit beeld - is boven Jeruzalem. Het beeld suggereert *de duisternis viel .. doordat de zon geen licht meer gaf*⁸⁴. Deze vormgeving is na 1900 nog in vele reproducties gebruikt. De bliksem is later veel duidelijker uitgetekend.

Micha 15 vinden we niet. Micha is wel een hoopvolle kleine profeet. De verwijzing naar Augustinus doet ons denken op de tekst die men nu vaak in de dodenliturgie gebruikt. *Ween niet als ik sterf. Ik ben alleen aan de overkant.*

De Latijnse zang *In paradiso* na de absoute heeft eeuwen door de *kist* begeleid bij de *uitvaart*. *De tekst verwijst naar Sion: het nieuwe Jeruzalem uit het boek Openbaringen, waar geen tranen meer zullen zijn en geen nacht, maar eeuwig licht. Hij zal alle tranen uit hun ogen wissen. Er zal geen dood meer zijn, geen rouw, geen jammerklacht, geen pijn, want wat er eerst was is voorbij*⁸⁵.

De vertaling van de Latijnse tekst *Consumatum est* in het Frans *tout est consommé* benadrukt de zekerheid die men wil bieden aan de gelovige. Alles is immers met Christus volbracht. Jezus heeft de wereld met God verzoend en zo is vergiffenis mogelijk. De slang is het beeld van de Satan, de drieste leugenaar, de *verslinder* en de *tweedrachtzaaier*.

Soms is de afbeelding behoorlijk bloederig. Het aureool achter het hoofd van Christus verwijst naar de zon, het licht, het licht op het pad (cf. psalmen), licht dat zorgt dat de *mensen* niet verdwalen.

84 Herinnering aan de passage Lucas 23:44. De vrome gelovige heeft in zijn verbeelding de natuur nog dreigender laten reageren dan de evangelist Lucas omtrent de natuur rapporteerde.

85 Openbaringen 21: 4

De slang is de bijbelse voorstelling voor de verleider. In het paradijsverhaal⁸⁶ brengt ze de dood. In de exegese maakt men onderscheid tussen het mythologisch monster Leviathan en de slang. De slang was ofwel een heilig of magisch dier, dat vereerd werd, of een chthonisch vruchtbaarheidbeginsel (Mesopotamië), of een levensdier, dat het symbool van eeuwig leven was (Gilgamesjepos), of een wijsheidsdier, waardoor je langs magische weg onbereikbare kennis kon bereiken⁸⁷ (Israël). In elk geval verwijzing naar afvalligheid van God en in die optiek het *kwaad*, symbool van de kwade. De slang bracht de dood.

Het kruis kan vele vormen aannemen. De rotsen situeren het kruis in een dal dat op de achtergrond Jeruzalem toont. Er is de tweede helft van de 19de eeuw een zwarte rand. De rand kant is niet overladen. Het aureool van Christus neemt de christofore vorm aan. Deze voorstelling verwijst naar zijn hemelse functie als Middelaar door het kruis in de hemelse gewesten.

De arma Christi worden verder nog uitvoerig behandeld. Wij wijzen hier enkel even op de dobbelsteen (hier drievoudig) , die er niet altijd bij is wanneer men de marteltuigen van Jezus tekent.

Op de verbinding van het kruis is soms de doornenkroon getekend. De palmboom op de rots geeft er de oosterse touch aan. Palestina lag geografisch in een land waar palmen groeien. Jeruzalem wordt vaak ook in herkenbare details getekend. We mogen er echter niet het Jeruzalem van ten tijde van Christus in zien.

Het INRI ontbreekt bijna nergens.

Jesus Nazarenus Rex Judeorum is bekend als de woorden die Pilatus deed aanbrengen op het kruis om de reden van Zijn veroordeling aan te geven.

86 Gen. 3:19.

87 B.W., kol. 1585-1586.

Hiermee ontlaste hij zich door de aanbrengh van het Sanhedrin te gebruiken nl. dat Jezus zich als wereldse koning zou hebben geprofileerd. De Hogepriester en het Sanhedrin hadden er liever zien op staan dat Hij zich God had genoemd. *Boven hem was een opschrift aangebracht: 'Dit is de koning van de Joden'*⁸⁸.

Besluit

Deze verzameling is niet exhaustief. Samenvattend kunnen we stellen dat de inhoud tekstueel en iconografisch duidelijk maakt dat het gebed met de volle aflaat een handreiking was om rond rouw en afscheid de katholieke boodschap levendig te houden dat genade een berekening toeliet. Op die manier werd de hemel minder on(in)neembaar. Het tranendal waar we nu als mens vertoeven blijkt niet het laatste. Het kruis is zoals de kruisboodschappen het in de vormgeving in alle bewoordingen projecteren SPES UNICA: de enige HOOP voor wie GELOVEN in de LIEFDE.

Inhoudsopgave

Gebed met volle aflaat.....	1
Inleiding.....	1
Silvia Nathalia VERLENDE (+ 1858).....	4
Barbara Sophia Victoria ADRIAEN (+ 1864).....	4
Julie Emelie Cornelie MARANT (1858).....	4
Henricus Cornelius Hypolitus VAN RENYNGHE (+1869).....	6
Victorinus Augustinus Alouisius HOUWEN (+ 1865).....	6
E. H. Edouardus-Josephus VEBRUGGHE (+1877).....	7
Virginia VANDAMME (+ 1879).....	9
Natalia-Julia LERMYTTE, echtgenote Jacobus-Ludovicus DE MAEREL (+ 1866).....	10
Arsenius-Seraphinus MONCAREY, weduwnaar van Sophia Amelia LIETHOUT (+ 1875).....	11
Maria Anna MINNE (+1872).....	12
Petrus BEHAEGHEL, echtg. Barbara DEBACKER (+1873).....	14
Honoratus Augustus Cornelius ROMMENS (+ 1888), echtg. Zelia-Eulalia-Cornelia GOETGHELUCK.....	15
Rosalia MAES, weduwe Jean Baptist THEETEN, huisvrouw van Amandus Victorinus RICHERS (+1888).....	15
Felix-Amandus BERAT, zoon van Amandus en Maria WARLOP (+ 1889).....	17
Elie-Marie-Paul-Cornil VAN MERRIS, echtg. Helene-Marie-Emelie-Henriette LEBBE (+1894).....	18
Melania ANSEEUW (+1990).....	21
Melania-Nathalia-Cornelia TRUWANT, weduwe Benedictus DESAGHER (+ 1899).....	21
Z. E. H. Joannes Baptista RYCKEWAERT S.T.D. (+1872).....	23

88 Lucas 23: 38.

Virginie BLOMME, echtg. Henri DAVID (+ 1900).....	26
Fidelis-Aloïsius CAENEN, weduwnaar Sophia- Cornelia VERBEKE, en Catharina-Theresia DELBAERE (+ 1899).....	27
Amelia Fidelia VANDESTEENE, dochter van Pieter en Rosalia HAUWEN, echtgenote Aloys COSSEY (+ 1891).....	28
Emilius Maria Josephus VANDENBERGHE, echtgenoot Leontina Louisa DEVOS (+ 1896).....	29
Ludovicus Jacobus Bruno RAMOEN, echtgenoot Regina Maria DELANOTE (+ 1891).....	30
Maria RYCKEBUSCH, soeur Marie Godelieve (+ 1896).....	31
Sidonia Anastasia PREM, echtgenote Aloïsius Alphonsus DELBAERE....	35
Adelaïde GHUUSE (+1858).....	36
Anna Clara DESODT (+ 1857).....	36
Napoleon Franciscus BAECKEROOT (+ 1887), wed. Amelia Maria Theresia DELIE.....	37
Mauritius Joannes GHYSELEN, echtg. Maria Theresia DEVOS (+ Ieper 1896).....	38
Maria Magdalena WALES (+ 1894).....	40
Gustavus Adolphus VANWTTENBERGHE (+ 1859).....	42
Philomena Regina TOP (+ 1864).....	43
Melania Sophia Virginia VANDELANOTTE (+ 1889), weduwe Franciscus Albertus DEMOL.....	43
Rosalie MAES, weduwe Joannes Baptist THEEETEN, echtg. Amandus Victorinus RICHERS (+ 1888).....	44
Nathalia Cornelia BILLIAU, echtg. Eusebius Franciscus LEBBE (+ 1896)	45
Besluit.....	48